

انجمن مالی اسلامی ایران

Iranian Association of Islamic Finance

چارچوب حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی

دکتر علی مهدوی پارسا

۱۳۹۶/۱۲/۲۱

شرکت بورس اوراق بهادار تهران

alimahdaviparsa@gmail.com

انجمن مالی اسلامی ایران

Iranian Association of Islamic Finance

چارچوب حاکمیت شرکتی

بانکداری اسلامی

(با تاکید بر موضوع حقوق ذی نفعان)

- حاکمیت شرکتی،
- بانکداری اسلامی،
- حقوق ذی نفعان،
- حاکمیت شرعی.

اهمیت موضوع

- لزوم پیاده سازی یک اقتصاد و بانکداری اسلامی نیازمند نگاه کلان و سیستمی به بانکداری اسلامی می باشد. بایستی علاوه بر نگاه خرد و توجه به قراردادهای اسلامی در بانکداری به نحوه اداره، مدیریت و نظارت بانک ها نیز از منظر اسلامی توجه شود.
- حاکمیت شرکتهای علم و روش اداره، مدیریت و نظارت بر بنگاه ها و بانک هاست.
- قراردادهای شرعی اسلامی جهت اجرا و پیاده سازی و رعایت صحیح و واقعی نیازمند به نظام اداره، مدیریت و نظارت اسلامی در بانک ها می باشند.
- حاکمیت شرکتهای موثر و مناسب، ضامن رعایت اصول شرعی و اعتقادی در بانکداری اسلامی، کاهنده ریسک های ذی نفعان و کلان اقتصاد اسلامی و افزایش کارایی و اثر بخشی نظام بانکداری اسلامی می باشد.
- بایستی به موضوع حاکمیت شرکتهای نگاه نظام مند داشت. از این رو تدوین و طراحی چارچوب جامع حاکمیت شرکتهای در بانکداری اسلامی الزامی می باشد.
- در این ارائه به طراحی و تدوین چارچوب جامع حاکمیت شرکتهای در نظام بانکداری اسلامی مبنی بر فقه امامیه و ارائه راهکارها و سازوکارهای منطبق بر آن می پردازد.

انجمن مالی اسلامی ایران

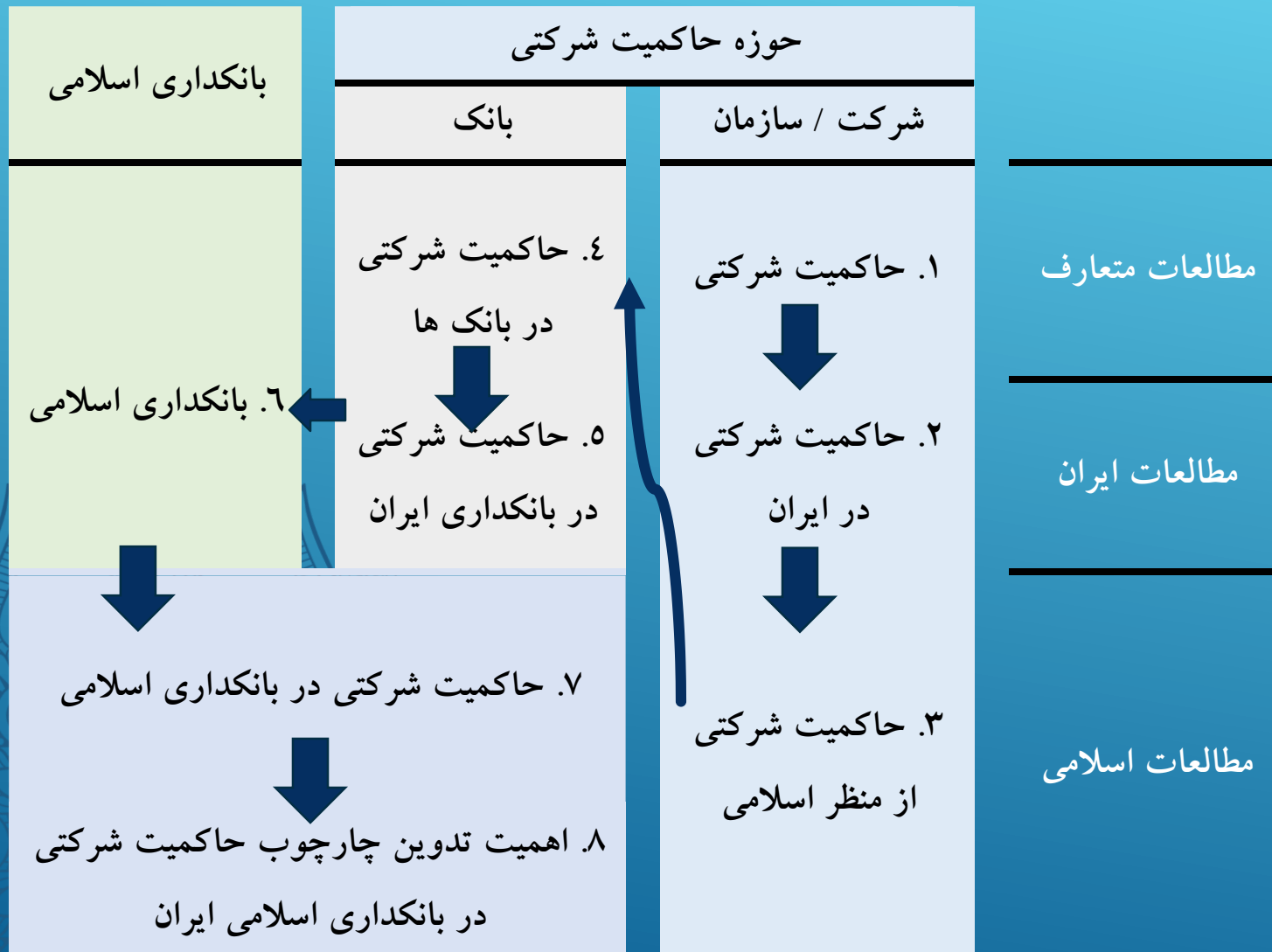
Iranian Association of Islamic Finance

به دنبال دست یابی به چارچوب مناسب حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی (مبتنی بر فقه امامیه) و متناسب با نظام بانکداری ایران می باشیم که شامل موارد زیر است:

۱. اصول اساسی و بنیادی حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی
۲. اصول حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی (محدود به موضوع رعایت حقوق ذی نفعان)
۳. راهکارهای حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی (محدود به موضوع رعایت حقوق ذی نفعان)

بخش اول: ادبیات موضوع

- گفتار اول: تعاریف حاکمیت شرکتي
- گفتار دوم: حاکمیت شرکتي در ایران
- گفتار سوم: حاکمیت شرکتي در اسلام
- گفتار چهارم: حاکمیت شرکتي در بانک ها
- گفتار پنجم: بانکداری اسلامی
- گفتار ششم: حاکمیت شرکتي در بانکداری اسلامی
- گفتار هفتم: حاکمیت شرکتي در بانکداری ایران
- گفتار هشتم: اهمیت تدوین چارچوب حاکمیت شرکتي برای نظام بانکداری اسلامی

گفتار اول: تعاریف حاکمیت شرکتی

- یکی از تحولات اقتصادی مهم و شاید مهمترین عامل پیشرفت صنعتی که از قرن ۱۸ میلادی آغاز گردید ظهور شرکتهای سهامی بود.
- از نتایج این پدیده جدایی مالکیت از مدیریت و در نتیجه بوجود آمدن تضاد منافع و به دنبال آن شکل گیری موضوعاتی همچون تئوری نمایندگی است.
- لذا از مسائل با اهمیتی که در سالهای اخیر به موجب رسوایی های گسترده مالی در سطح شرکتهای بزرگ مورد توجه محققان قرار گرفته و به عنوان یکی از موضوعات مهم برای سرمایه گذاران مطرح گردید، موضوع «**حاکمیت شرکتی**» است که بر لزوم نظارت بر مدیریت و تفکیک واحد اقتصادی از مالکیت آن و در نهایت حفظ حقوق سرمایه گذاران و ذینفعان می پردازد.

- بررسی علل و شرایط پدید آورنده رسوایی های مالی در بنگاه ها نشان می دهد که در موارد فقدان نظارت بر مدیریت و حاکمیت ناقص سهامداران شرکتها بر نحوه اداره امور، به همراه سپردن اختیارات نامحدود به مدیران، اجرای زمینه مساعدی را برای سوء استفاده آنها فراهم خواهد ساخت.
- جلوگیری از بروز چنین شرایطی مستلزم اعمال حاکمیت صحیح سهامداران از طریق نظارت دقیق بر مدیریت اجرایی و حسابرسی منظم شرکتها بوده که در مجموع تحت عنوان فرایند «**حاکمیت شرکتی**» شناخته می شود.
- «حاکمیت شرکتی» نظامی است که با ایجاد و اجرای آن در شرکتها می توان فاصله ایجاد شده بین مالکیت و مدیریت (و دیگر ذی نفعان) را از طریق اعمال نظارت و کنترل بر فعالیتهای مدیران کاهش داده و از طریق جلوگیری از بروز بحران های مالی از آن منتفع شد.

تعریف حاکمیت شرکتی

- حاکمیت شرکتی، قوانین، مقررات، ساختارها، فرایندها، فرهنگ ها و سیستم هایی است که موجب دستیابی به هدفهای پاسخگویی، شفافیت، عدالت و رعایت حقوق ذینفعان می شود.
- «حاکمیت شرکتی، مجموعه‌ای از نظام‌ها، فرایندها و ساختارهایی است که با استفاده از سازوکارهای درون سازمانی نظیر هیئت‌مدیره، کنترل‌های داخلی اداری و حسابداری، حسابرسی داخلی و مدیریت ریسک و نیز سازوکارهای برون سازمانی مانند نظارت قانونی، نظام‌های حقوقی، بازار سرمایه، نظارت سهام‌داران عمده، حسابرسی مستقل و مؤسسات رتبه‌بندی، در پی کسب اطمینان از رعایت حقوق ذینفعان، پاسخگویی، شفافیت و عدالت در واحد تجاری است»

تعریف حاکمیت شرکتی

- ☐ فدراسیون بین‌المللی حسابداران (IFAC) در سال ۲۰۰۴، حاکمیت شرکتی را چنین تعریف کرده است: حاکمیت شرکتی عبارت است:
 - از تعدادی مسئولیت‌ها و شیوه‌های به کار برده شده توسط هیئت مدیره و مدیران موظف با هدف مشخص کردن مسیر راهبردی که تضمین کننده دستیابی به هدف‌ها، کنترل ریسک‌ها و مصرف مسئولانه منابع است.
- ☐ کادبری در سال ۱۹۹۲ حاکمیت شرکتی را چنین بیان می‌کند:
 - ... سیستمی که شرکت‌ها با آن، هدایت و کنترل می‌شوند. ☐
- در گزارش کاردون در بلژیک، در سال ۱۹۹۵، این تعریف در مورد حاکمیت شرکتی آمده است:
 - حاکمیت شرکتی، مجموعه‌ای از قواعد ناظر بر هدایت و کنترل شرکت است. ☐
- پارکینسون در سال ۱۹۹۴ می‌نویسد:
 - حاکمیت شرکتی عبارت از ... فرایند نظارت و کنترل برای تضمین عملکرد مدیر شرکت مطابق با منافع سهامداران است.

تعریف حاکمیت شرکتی

- □ مگینسون در سال ۱۹۹۴ حاکمیت شرکتی را چنین تعریف کرده است:
 - « سیستم حاکمیت شرکتی را می‌توان مجموعه قوانین، مقررات، نهادها و روش‌هایی تعریف کرد که تعیین می‌کند شرکت‌ها چگونه و به نفع چه کسانی اداره می‌شوند. □
- تری گری صاحب‌نظر دیگری است که در سال ۱۹۸۴ نوشته است:
 - ... حاکمیت شرکتی تنها مربوط به اداره عملیات شرکت نیست بلکه به هدایت، نظارت و کنترل اعمال مدیران اجرایی و پاسخگویی آنها به تمام ذینفعان شرکت (اجتماع) نیز مربوط است.

تعریف حاکمیت شرکتی

- بررسی تعریف‌ها و مفاهیم حاکمیت شرکتی و مرور دیدگاه‌های صاحب‌نظران، حکایت از آن دارد که حاکمیت شرکتی، مفهومی چند رشته‌ای (حوزه‌ای) است، و هدف نهایی آن، دستیابی به چهار مورد زیر در شرکت‌هاست:
- پاسخگویی
- شفافیت
- عدالت (انصاف)
- رعایت حقوق ذینفعان

تعریف حاکمیت شرکتی

- همچنین حاکمیت یا راهبری شرکتی (یا راهبری بنگاه حاکمیت بنگاه)، طبق تعریف ارائه شده از سوی سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، عبارت است از:
 - رویه‌ها و فرایندهایی که طبق آن‌ها سازمان هدایت و کنترل می‌شود. ساختار راهبری شرکتی توزیع حقوق و مسئولیت‌ها بین فعالان مختلف سازمان – مثل هیئت مدیره، مدیران، سهام‌داران، و دیگر ذی‌نفعان – را مشخص می‌کند؛ و قواعد و رویه‌هایی را برای تصمیم‌سازی معین می‌کند.

جنبه‌های اساسی اصول حاکمیت شرکتی از نظر سازمان توسعه و همکاری اقتصادی

- (۱) اطمینان از ایجاد بستر لازم برای چهارچوب اثربخش حاکمیت شرکتی
 - چهارچوب حاکمیت شرکتی باید شفافیت و کارایی بازار را افزایش دهد. با قوانین و مقررات مطابقت داشته باشد و به وضوح مسئولیت را بین مقامات مختلف نظارتی، قانونگذاری و اجرایی تقسیم کند.
- (۲) توجه به حقوق سهامداران و وظیفه کلیدی مالکان
 - چهارچوب حاکمیت شرکتی باید از اعمال حقوق سهامداران حمایت کند و موجبات تسهیل این مهم را فراهم آورد.
- (۳) رعایت مساوات و عدالت در برخورد با سهامداران
 - چهارچوب حاکمیت شرکتی باید از رفتار عادلانه در قبال همه سهامداران از جمله سهامداران اقلیت و سهامداران خارجی، اطمینان دهد. همه سهامداران باید بتوانند در قبال هر گونه تضییع حقوق خود، به نحوی اثربخش، دادخواهی کنند.

جنبه‌های اساسی اصول حاکمیت شرکتی از نظر سازمان توسعه و همکاری اقتصادی

• (۴) نقش ذی‌نفعان در حاکمیت شرکتی

□ چهارچوب حاکمیت شرکتی باید حقوق همه ذی‌نفعان براساس قانون یا توافق‌های دو جانبه را شناسایی کند و همکاری فعالانه بین شرکت‌ها و ذی‌نفعان در راستای ایجاد ثروت، شغل و سلامت مالی شرکت‌ها را ترغیب کند.

• (۵) افشا و شفافیت

□ چهارچوب حاکمیت شرکتی باید از افشای صحیح و به موقع موضوعات با اهمیت در مورد شرکت شامل موقعیت مالی، عملکرد، مالکیت و نظارت بر شرکت اطمینان دهد.

• (۶) مسئولیت‌های هیأت مدیره

□ چهارچوب حاکمیت شرکتی باید از هدایت شرکت با نگرشی بلندمدت، نظارت اثربخش مدیریت توسط هیأت مدیره و پاسخگویی هیأت مدیره در قبال شرکت و سهامداران، اطمینان دهد.

مبانی نظری حاکمیت شرکتی

- نظریه هزینه معاملات
 - نظریه نمایندگی
 - نظریه مباشرت
 - نظریه ذینفعان
 - نظریه وابستگی به منابع
 - نظریه سیاسی
-
- تئوری های و مدل های دیگری نیز در موضوع حاکمیت شرکتی مورد بحث قرار می گیرند. همچون تئوری بازی در حاکمیت شرکت ها، تئوری اقتضایی، مدل تصاحب، مدل سهامداران عمده، مدل نظارت تفویضی، مدل های چند حوزه ای و حاکمیت شرکتی کمی و...

نظریه ذی نفعان

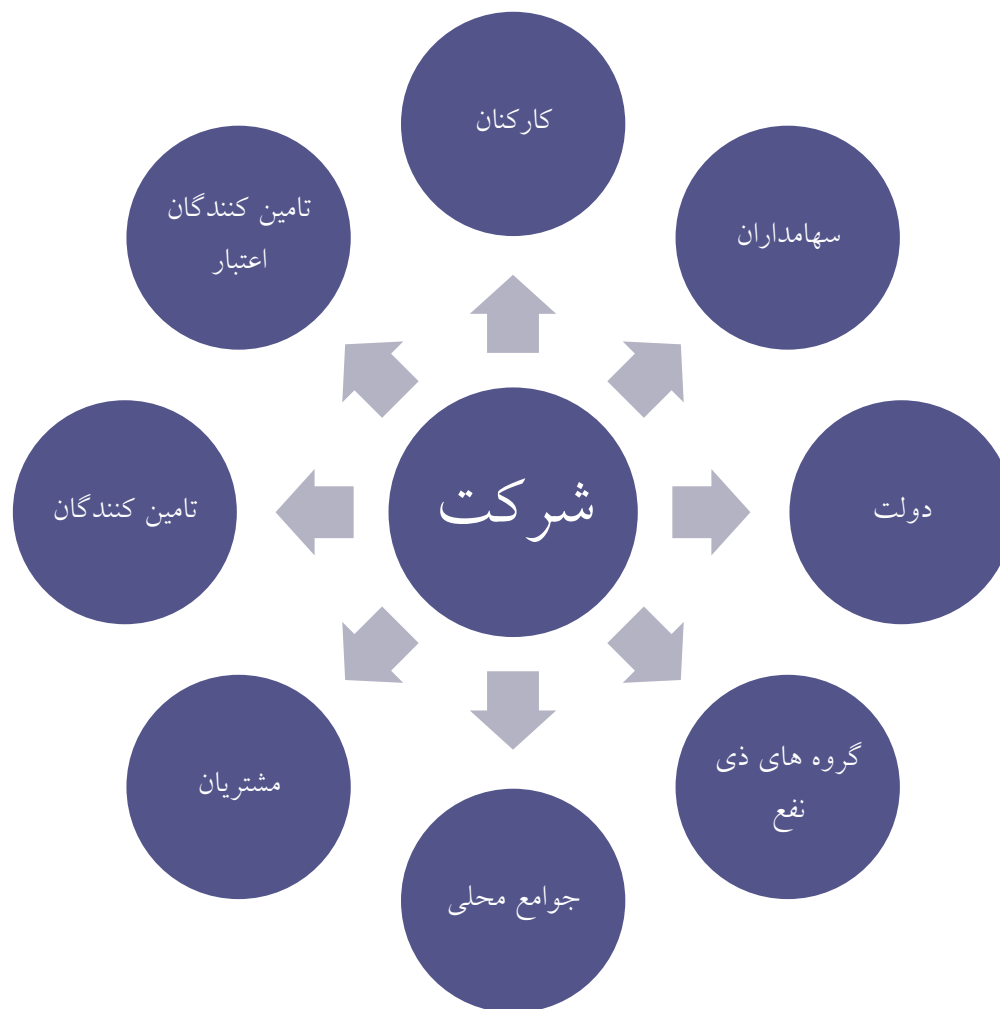
- در نظریه ذینفعان این مسئله مورد توجه قرار گرفته است که وضع قواعد حاکمیت شرکتی تنها با هدف رفع مسئله نمایندگی که بین سهام داران به عنوان کارفرما و مدیران به عنوان نمایندگان ایشان نیست. بلکه مسئولیت اجتماعی شرکت در وهله اول و در روابط حقوقی که بین شرکت و دیگر اشخاص در قالب قراردادهای دیگری غیر از نمایندگان پیدا می شود، اقتضای آن را دارد که قواعد حاکمیت شرکتی جهت تأمین حقوق همه این ذینفعان سازمان دهی شود.

- مسئولیت یا وظیفه امانی

- وظیفه وفاداری

- وظیفه مراقبت

انواع ذی نفعان

سیستم های حاکمیت شرکتی

- به اندازه کشورهای دنیا، سیستم حاکمیت شرکتی وجود دارد.
- سیستم حاکمیت شرکتی در هر کشوری با تعدادی عوامل داخلی از جمله:
 - ساختار مالکیت شرکتها،
 - وضعیت اقتصادی،
 - سیستم قانونی،
 - سیاستهای دولتی و فرهنگ،

معین می شود.

- ساختار مالکیت و چارچوبهای قانونی از اصلی ترین و تعیین کننده ترین عوامل سیستم حاکمیت شرکتی هستند.
- همچنین، عوامل خارجی از قبیل میزان جریان سرمایه از خارج به داخل، وضعیت اقتصاد جهانی، عرضه سهام در بازار سایر کشورها و سرمایه گذاری نهادی بین مرزی، بر سیستم حاکمیت شرکتی کشور تأثیر دارند.

مشخصات سیستم های درون سازمانی و برون سازمانی حاکمیت شرکتی

برون سازمانی	درون سازمانی (رابطه‌ای)
شرکت‌های بزرگ تحت کنترل مدیران اما تحت مالکیت سهامداران برون سازمانی هستند.	شرکت‌ها تحت مالکیت سهامداران درون سازمانی که همچنین بر مدیران نیز کنترل دارند.
سیستم دارای مشخصه تفکیک مالکیت و کنترل (مدیریت) که موجب مشکلات نمایندگی با اهمیت می‌شود.	سیستم‌های با مشخصات عدم تفکیک مالکیت و کنترل (مدیریت) به طوری که مشکلات نمایندگی به ندرت دیده می‌شود.
تصاحب خصمانه به عنوان یک ساز و کار انضباطی برای مدیر شرکت وجود دارد.	عملکرد تصاحب خصمانه به ندرت دیده می‌شود.
مالکیت پراکنده است.	تمرکز مالکیت در گروه کوچک از سهامداران (اعضای مؤسس، شرکت مادر، مالکیت دولتی)
کنترل توسط گروه کثیری از سهامداران	کنترل بیش از حد گروه کوچک از سهامداران درون سازمانی
عدم انتقال ثروت از سهامداران اقلیت به سهامداران اکثریت	انتقال ثروت از سهامداران اقلیت به سهامداران اکثریت
حمایت قوی از سرمایه‌گذار در قانون شرکت	حمایت ضعیف از سرمایه‌گذار در قانون شرکت
امکان دموکراسی بین سهامداران	امکان سوء استفاده از قدرت توسط سهامداران اکثریت
سهامداران با مشخصه راهبرد خروج به جای راهبرد اظهار نظر	اکثریت سهامداران تمایل دارد که در شرکت‌هایی که سرمایه‌گذاری کرده‌اند، خود حق اظهار نظر داشته باشند.

عوامل تعیین کننده نظام های حاکمیت شرکتی و تفاوت های حاکمیت شرکتی

عوامل تاثیر گذار بر نظام های حاکمیت شرکتی	تفاوت های نظام های حاکمیت شرکتی در آمریکا و اروپا
نظام حقوقی کشور ها	رویکرد های نظام های حاکمیت شرکتی در حاکمیت از حقوق سهام داران بطور خاص با ذینفعان بطور عام
ساختار شرکت و سرمایه	مالکیت پراکنده در مقابل مالکیت متمرکز
الگوی هیئت مدیره	وظایف امانی
تفاوت فرهنگی و سیاسی	رویکرد قانون گذار محور در مقابل سهام دار محور
	رای گیری اکثریت نسبی در مقابل اکثریت مطلق

عوامل همگرایی و واگرایی نظام ها

• عوامل همگرایی:

- رویه های اجرایی خوب برای حاکمیت شرکتی،
- مقررات اوراق بهادار،
- استاندارد های حسابرسی بین المللی،
- تمرکز جهانی رویه های حسابداری،
- جهانی سازی شرکت ها،
- افزایش سرمایه گذاری در بورس های خارجی،
- نشریات تحقیقاتی، کنفرانس های بین المللی و مجلات تخصصی.

• عوامل واگرایی:

- تفاوت در نظام های حقوقی،
- استاندارد ها در فرآیند های قانونی و حقوقی،
- تفاوت در بازارهای سهام،
- ساختار های مالکیت،
- تاریخ، فرهنگ و گروه بندی های اخلاقی.

تعریف چارچوب حاکمیت شرکتی

- چارچوب حاکمیت شرکتی را می توان در سه لایه اصول ، سازوکارها (یا راهکارها) و وظایف (یا کارکردها) جستجو کرد.

مکانیزم ها

وظایف

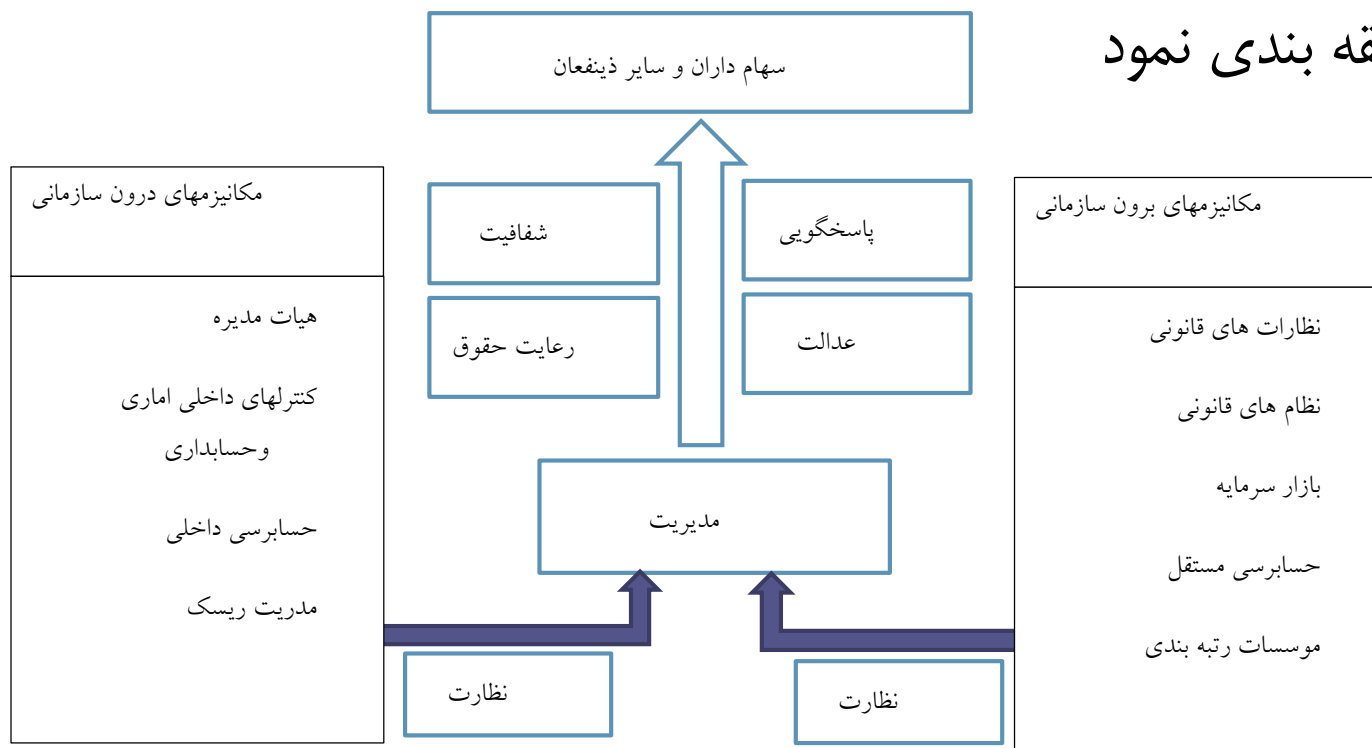
اصول

اصول حاکمیت شرکتی

- اصول حاکمیت شرکتی را می توان ، قواعد و مبانی دانست که هر ساختار حاکمیت شرکتی باید برای نیل و دستیابی به آن شکل بگیرد. این اصول در اسناد مختلف صراحتاً یا به طور ضمنی مورد اشاره قرار گرفته اند.
- برای نمونه سازمان همکاری های اقتصادی و توسعه، در سال ۲۰۰۴ اصول حاکمیت شرکتی خود را بر اساس مبانی زیر ارائه و منتشر کرد:
 - اصل انصاف
 - اصل شفافیت
 - اصل قابلیت محاسبه
 - اصل مسئولیت پذیری.

راهکارها (یا سازوکارهای) حاکمیت شرکتی

- راهکارها (یا سازوکارهای) حاکمیت شرکتی در حقیقت ابزارهایی هستند که امکان اجرایی شدن حاکمیت شرکت و اعمال کارکردهای حاکمیت شرکتی را فراهم می کنند. این ساز و کارها را می توان به دو گروه ساز و کارهای داخلی و بیرونی طبقه بندی نمود

کارکردهای حاکمیت شرکتی

- هر نظام حاکمیت شرکتی، کارکردهایی دارد که طی سازوکارهای مشخصی که مبتنی بر الگوهای مختلف است، بین ارکان و بازیگران حاکمیت شرکتی تقسیم می شود.

گفتار دوم: حاکمیت شرکتی در ایران

تاریخچه حاکمیت شرکتی در ایران

- سیستم حاکمیت شرکتی در ایران، بیشتر شبیه سیستم درون سازمانی (رابطه‌ای) است.
- منشا این سیستم، قانون مدنی مصوب ۱۸ اردیبهشت ۱۳۰۷ و اصلاحات بعدی (شامل آخرین اصلاحیه مصوب دی‌ماه ۱۳۶۱)، قانون تجارت مصوب ۱۳ اردیبهشت‌ماه ۱۳۱۱، عمدتاً قانون اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۲۴ اسفندماه ۱۳۷۴ و قوانین و مقررات بورس اوراق بهادار می‌باشد.
- همچنین توسط سازمان بورس و اوراق بهادار پیش نویس دستورالعمل حاکمیت شرکتی منتشر گردیده که هنوز به تصویب آن سازمان نرسیده است.

پیش نویس دستور العمل راهبری شرکتی

فصل دوم: اصول راهبری شرکتی

ماده (۲): هیئت مدیره مسئول راهبری شرکت است. مسئولیت هیئت مدیره شامل تعیین اهداف راهبردی شرکت، هدایت و رهبری شرکت در جهت تحقق اهداف مذکور، نظارت بر مدیریت اجرایی شرکت و ارائه گزارش به سهامداران و سایر ذی نفعان در چارچوب مقررات است. هیئت مدیره باید نسبت به ایجاد، استمرار و تقویت سازوکارهای اثربخش جهت کسب اطمینان معقول از محقق شدن اصول راهبری شرکتی به شرح زیر، اقدام کند.

الف) رعایت حقوق سهامداران و برخورد منصفانه با آنها؛ برخورد منصفانه و مستقل با تمام سهامداران شامل سهامداران اقلیت و خارجی و تسهیل فرایندهای اعمال و احقاق حقوق توسط سهامداران

ب) افشا و شفافیت: سلامت گزارشگری مالی، افشای منصفانه، قابل اتکا، به موقع و قابل فهم تمام وقایع و تصمیمات بااهمیت شرکت از جمله وضعیت مالی، عملکرد، مالکیت و راهبری شرکتی

ج) پاسخگویی: نظارت اثربخش هیئت مدیره بر مدیریت اجرایی و پاسخگویی هیئت مدیره در برابر سهامداران

د) درستکاری: تبیین ارزشهای شرکتی و اخلاق حرفه‌ای و پایبندی هیئت مدیره، مدیریت و کارکنان شرکت نسبت به آنها

تبصره ۱: اصول راهبری شرکتی باید علاوه بر سهامداران، حقوق ذی نفعانی که در قوانین و مقررات یا از طریق توافقی‌های دو جانبه مشخص شده است، را در نظر بگیرد.

چالش‌ها مربوط به استقرار حاکمیت شرکتی در ایران

- چالش‌های نهادی و ساختاری در حاکمیت شرکتی
- چالش‌های مرتبط با الگوها و ساختارهای مالکیتی بانک‌ها در ایران
- چالش‌های نظارتی و کنترلی در استقرار حاکمیت شرکتی بانک‌ها
- چالش‌های حاکمیت شرکتی مختص بانک‌های دولتی
- چالش‌ها و خلأهای قانونی در استقرار حاکمیت شرکتی بانک‌ها
- چالش‌ها و خلأهای مقرراتی در استقرار حاکمیت شرکتی بانک‌ها
- چالش‌های مربوط به ساختارهای سازمانی بانک‌ها
- چالش‌های مربوط به ساختارها و فرآیندهای تصمیم‌گیری و اجرایی در بانک‌ها

حاکمیت شرکتی در قوانین ایران

- قانون تجارت و اصلاحات بعدی آن (مصوب ۱۳۴۷ هـ.ش)
- قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱
- قانون عملیات بانکی بدون ربا (بهره)، مصوب ۱۳۶۲
- قانون مدیریت خدمات کشوری
- قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت
- قانون رفع موانع تولید رقابتپذیر و ارتقای نظام مالی کشور

گفتار سوم :

حاکمیت شرکتی در اسلام

مسئله‌ی حاکمیت شرکتی در سالهای اخیر در کشورهای اسلامی نیز مورد توجه قرار گرفته است. با وجود افزایش توجه به تحقیقات مربوط به حاکمیت شرکتی که توسط سازمانهایی همچون بانک توسعه‌ی اسلامی صورت گرفته است، اما در خصوص ساختارهای حاکمیت شرکتی اسلامی ادبیات اندکی در دست است و حتی دیدگاه واحدی در کشورهای اسلامی وجود ندارد تا معنی دقیق حاکمیت شرکتی اسلامی را تبیین کند. عمده‌ی کشورهای اسلامی از مدل‌های حاکمیت شرکتی آنگلو ساکسونی پیروی میکنند (حسن، ۲۰۰۹).

با توجه به زیرساخت‌های اعتقادی، همچون وحدانیت خالق، دوری از گناه و فعل حرام، اقتصاد سالم و منصفانه و معاملات بدون ربا، آنچه در اسلام بیشتر مدنظر قرار دارد موضوع پاسخگویی وسیع در برابر ذینفعان با یک دیدگاه مکتبی است.

چودهوری و هوکو (۲۰۰۴) اشاره میکنند که هدف حاکمیت شرکتی در اسلام، تعریف و دستیابی به اهداف شاخص از طریق درک روابط بین متغیرهای مهم پشتیبانی شده توسط سیاست ها، برنامه ها و ائتلاف های راهبردی است.

چنین اهدافی، مقاصد شریعت را به عنوان هدف نهایی حاکمیت شرکتی معرفی میکند. (جننا، ۲۰۱۵: ۳۰)

«مجموعهای از قواعد منسجم برای به کارگیری بهینه منابع و هدایت شرکتها با در نظر گرفتن حقوق تمام ذینفعان که با انطباق بر قواعد شریعت منجر به بالاترین میزان شفافیت و بهترین تصمیم گیری شود.» (رستمی، ۱۳۹۱)

عمر چپرا و حبیب در تحقیق خود از دانش استنتاجی مربوط به تولیدات ، توزیع و پخش شدن منابع، درآمد و ثروت بدست آمده از متون اسلامی چهار اصل بنیادی زیر را جهت حاکمیت شرکتی استنتاج می کنند.

- ۱. گسترش شناخت خداوند، افشای پیچیدگی و ابهام، اتحاد فرایندهای مختلف ادراکی که در مقابل سیستم جهان مادی بکار می رود
- ۲. اصل عدالت به عنوان برابری و انصاف
- ۳. اصل اشتغال مولد از منابع در جامعه و فعالیت های اقتصادی
- ۴. اصل فعالیت های تعاملی بین مراحل برای شکل دادن سیستم درونی مکمل به عنوان مثال استفاده از معرفت الهی در روابط سیستماتیک بین افراد(عمر چپرا و حبیب، ۲۰۰۲)

اصول اسلامی حاکمیت شرکتی از منظر (اسری و فهمی، ۲۰۰۳)

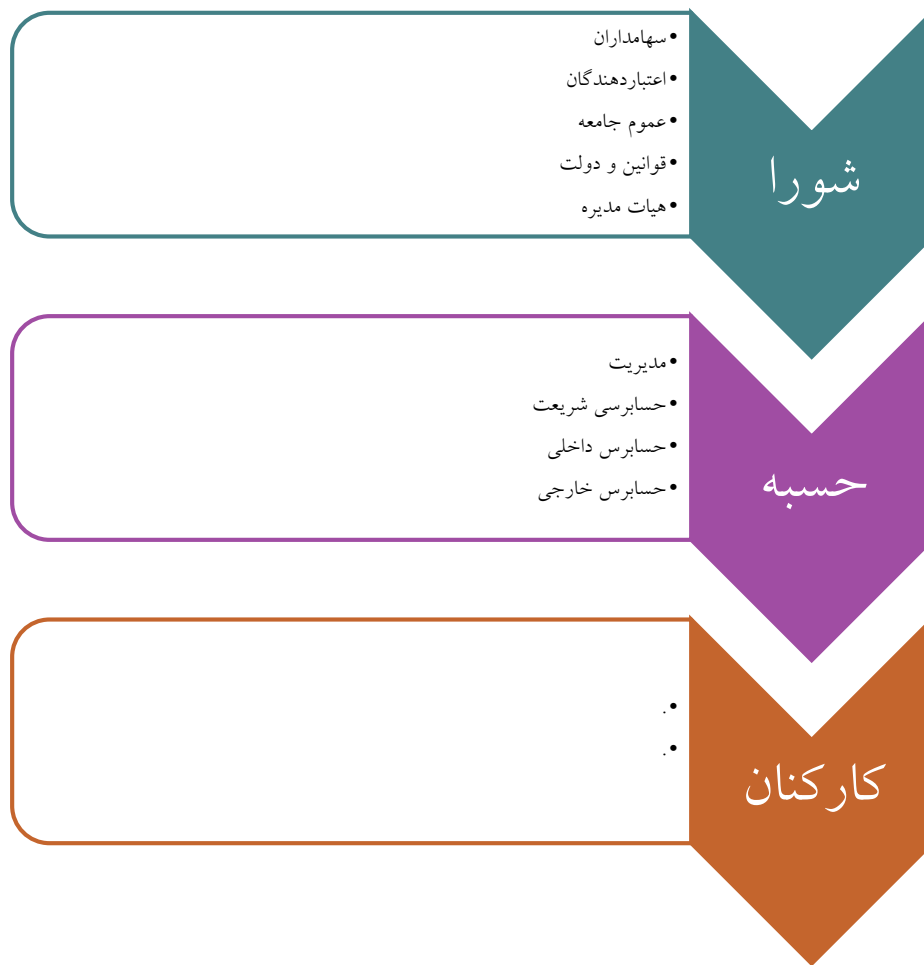
۱. اجتناب از اتلاف در مصرف، اسراف در تولید و توزیع منابع
۲. نرخ بهره: یک نوع از هرز دادن منابع اجتماعی نرخ بهره است که به عنوان هزینه ی استفاده نکردن فرد از سرمایه ی پس اندازی خود دریافت می کند. نرخ بهره به عنوان یک نرخ تصاعدی بد است و به جای آن از سود مشارکت و سود سهام برای فعالیت مولد (تولیدی) به صورت علی الحساب استفاده میشود.
۳. تعهد اجتماعی برای پرداخت مالیات اموال و درآمد که در اسلام به نام زکات شناخته میشود و معادل ۲.۵ درصد از اموال و ثروتی که بلااستفاده مانده است.
۴. پاسخگویی و حساب پس دهی از اصول اصلی اسلام است و پاساخگو بودن در مقابل خداوند و ارتباط با فعالیت هایی که موجب برتری ایمان و رعایت حق مردم می شود توصیه شده است.
۵. رعایت اصول اخلاقی و انصاف در مورد دیگران در کلیه شئونات زندگی؛ در اسلام حاکمیت ارتباط مستقیم با ارزش اجتماعی و رفتار اخلاقی دارد.

اصول اساسی حاکمیت شرکتي اسلامي (رستمي)

اصول اخلاقي	<p>اصول انصاف و صداقت در اسلام، چارچوب منطقي براي فعاليت و هدايت ارائه ميکند. در اسلام انسانها بر حسب رفتارها و اعمالشان طبقه‌بندي ميشوند و اين نشان ميدهد که هر سيستمي که فاقد جو اخلاقي و معنوي مناسب باشد، بر سيستم نظارت چندان اثرگذار نخواهد بود. با توجه به اين نکته که مالک مطلق، خالق بي همتاست و انسان به عنوان جانشين وي است، مسلمانان موظف به انجام تجارت به شيوهاي اند که شريعت مقدس مقرر ميدارد.</p>
افشا و شفافيت	<p>پاسخگويي در اسلام بايد به افشا و شفافيتي منصفانه و صحيح بيانجامد. در وهله اول پاسخگويي در برابر خداوند مطرح است. اين مفهوم نشان ميدهد که تمام منابعي که در دست انسان است، به صورت امانت ميباشد و از اينرو افشاي صحيح حقايق و اطلاعات بايست در بطن معاملات صورت گيرد.</p>
تصميمگيري (شورا)	<p>فرايند هدايت و حاکميت منتهي به تصميمگيري است که اين فرايند با در نظر گرفتن طيف وسيعي صورت ميپذيرد. اساس تصميمگيري و هدايت در شريعت مقدس، مفهوم شورا است. مشورت در فرايند تصميمگيري و حاکميت با اتکاي بر آرا و نظرات اشخاصي که در برابر ذات مقدس خالق، تسليم‌اند.</p>

منبع: رستمي، ۱۳۹۱

چارچوب موثر حاکمیت شرکتی اسلامی (اسری و فہمی)

- در تحقیق دیگری عبدالرحمان اصول توحید، خلافت و تکلیف را در چارچوب حاکمیت شرکّتی خود قرار می دهد. از نظر وی یک چارچوب حاکمیت شرکّتی بایستی هر دو جنبه نظارتی مبتنی بر شریعت و اخلاق اسلامی را به عنوان هسته ساختار خود قرار دهد. وی مدعی می شود که نهادهای شورا، حسبه و حسابرسی دینی می تواند جهت نیل به حاکمیت شرکّتی موثر مورد استفاده قرار گیرد.

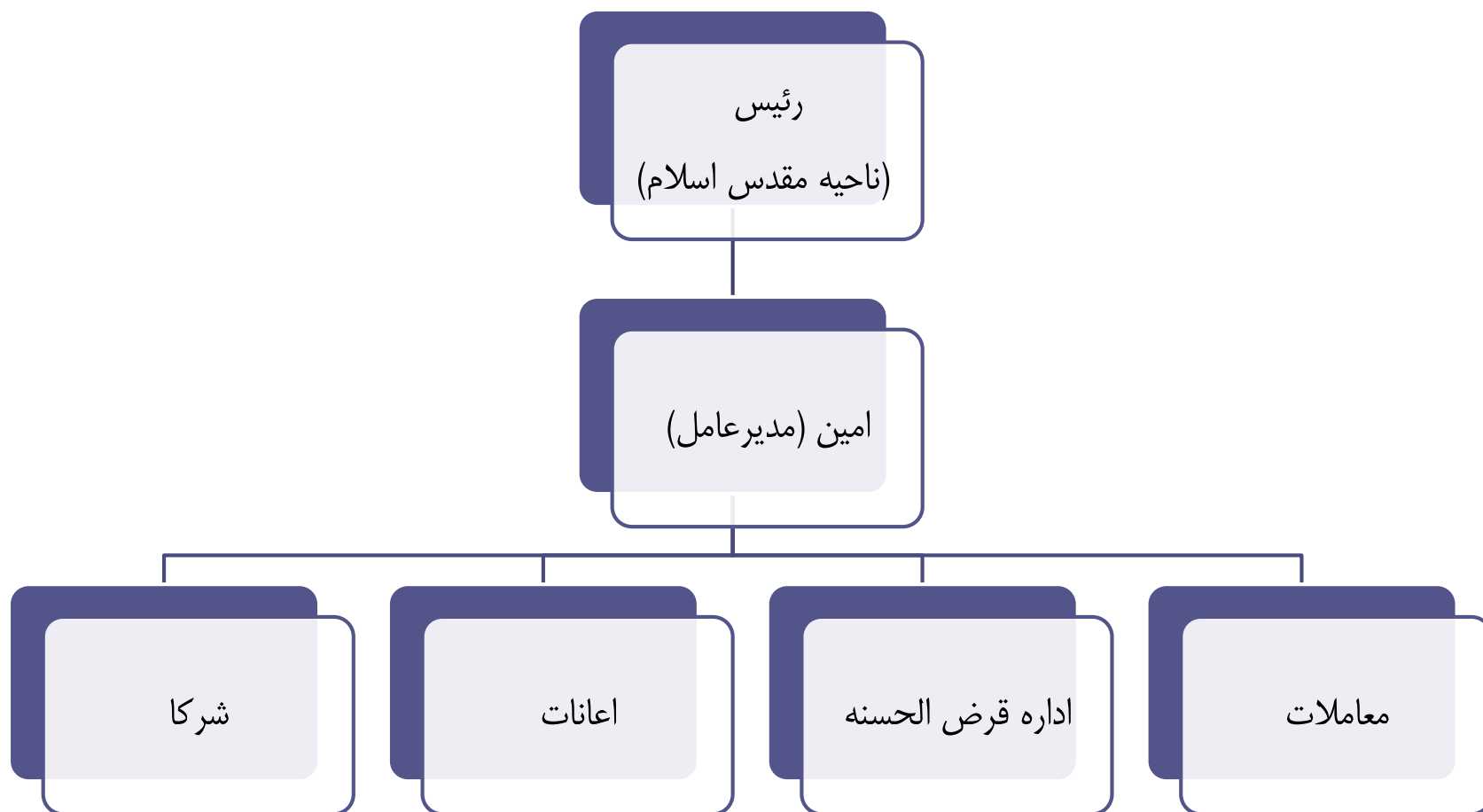
مقایسه اصول حاکمیت شرکتی متعارف با اصول اسلامی

اصول اسلامی	اصول سازمان همکاری های اقتصادی و توسعه	اصل
✓ گسترش تجارت با چارچوب اخلاقی شریعت ✓ اعتقاد در سود و زیان ✓ تقدم عدالت و رفاه اجتماعی با تعهدات اجتماعی و معنوی	✓ افزایش شفافیت و کارایی بازار با تساوی قانون و تقسیم مسئولیت ها	اصل ۱. اطمینان از مبنایی برای یک چارچوب حاکمیت شرکتی موثر
✓ اموال به عنوان امانتی از جانب خدا ✓ قدرت مطلق از خدا ✓ جامعه به عنوان مجموعه ذی نفعان ✓ پاسخ گویی نه تنها در برابر ذی نفعان، بلکه همچنین در برابر خداوند به عنوان مالک مطلق	حقوق سهامداران اصلی مشارکت در تصمیم گیری در مجامع عمومی ساختارهای بازار به منظور کنترل شرکت حقوق مالکیت برای تمام سهامداران فرایند های مشورتی	اصل ۲. حقوق سهامداران و کارکردهای اصلی مالکیت
✓ عدل و انصاف به عنوان ارزش ✓ توزیع یکسان ثروت به همه ذی نفعان و اعضای زیان دیده به شکل صدقه و زکات ✓ رفاه جامعه و افراد هم با تعهدات معنوی و هم اخلاقی ✓ احساس مساوات	حمایت از سهامداران اقلیت و سهامداران بیرونی	اصل ۳. رفتار یکسان با سهامداران
✓ پاسخگویی اسلامی برای رستگاری و رفاه اجتماعی ✓ رعایت تقسیم بندی حلال و حرام در معاملات ✓ رفاه اجتماعی و فردی از هر دو جنبه مادی و معنوی ✓ رسیدگی به تمام جامعه	ایجاد ثروت، فرصت شغلی، توسعه پایدار و صحت مالی موسسات مالی	اصل ۴. نقش ذی نفعان در حاکمیت شرکتی
✓ پاسخگویی با رعایت شریعت ✓ اهداف اقتصادی اجتماعی مرتبط با کنترل شرکت ✓ عدالت، تساوی، صداقت و شفافیت ✓ پاسخ گویی گسترده به طور مستند	مسائل مربوط به شرکت وضعیت مالی عملکرد مالکیت و حاکمیت	اصل ۵. افشا و شفافیت
✓ پاسخ گویی نه تنها به شرکت یا هیات مدیره یا ذی نفعان بلکه همچنین پاسخگویی در برابر خالق ✓ راهنمایی کامل و یک پارچه ✓ مذاکرات و تعاون ✓ در جستجوی مشورت برای هر تصمیم مربوط به ذی نفعان	هدایت راهبردی نظارت بر مدیریت پاسخ گویی به شرکت و ذی نفعان	اصل ۶. مسئولیت پذیری هیئت مدیره

بیانی در لزوم حاکمیت شرکتي در اسلام

- مرحوم آیت الله شاه آبادی در کتاب شذرات المعارف خود پیوست شرکت مخمس برای اولین بار به طراحی یک ساختار حقوقی برای یک شرکت و همچنین بررسی چارچوب حاکمیت شرکتي در مدل مورد نظر می پردازد. ایشان در جمله ای که موید لزوم طراحی ساختار حاکمیت شرکتي اسلامی می باشد می فرمایند:
- «اعتبار این شرکت آن است که از ناحیه اجتماع تاسیس شده و شرکت هایی که منجر به خیانت و تضییع حقوق شده از جهت انفراد بوده حتی آن که بانک که اعظم شرکت ها و تجارت های دنیا است چون مبنی بر انفراد نسبت به ایرانی ها است قابل فساد می باشد؛ اگر چه سیاست تجارت مانع از اختلال خواهد بود ولی شرکت یهود چون در جامعه یهود تاسیس شده قابل انحلال و اختلال نخواهد بود.»
- این بیان نشان می دهد که ایشان با عنایت به مضرات فساد در بانک ها و شرکت های موجود، نیاز به طراحی ساختار و چارچوب حاکمیت شرکتي برای بنگاه ها و شرکت های ایرانی و اسلامی واقف بوده اند و از این رو خود اقدام به نوشتن رساله مذکور نموده اند.

ساختار کلی شرکت مخمس (آیت الله شاه آبادی)

گفتار چهارم : حاکمیت شرکتی در بانک ها

اهمیت حاکمیت شرکتی در بانک ها

- بحران مالی ۱۹۹۷ تا ۱۹۹۹ شرق آسیا و یا بحران مالی ۲۰۰۸ در امریکا که بازارهای مالی و اقتصادی را دربرگرفت، تنها به خاطر مدیریت غلط اقتصاد کلان یا ضعف ساختارهای اقتصادی یا شوک‌های شدید اقتصادی نبود، بلکه به عقیده بسیاری از تحلیل‌گران، عامل اصلی این بحران متأثر از ضعف حاکمیت شرکتی در میان شرکت‌ها و مؤسسات پولی و مالی بود.
- در بحران آسیا هنگامی ریسک سیستماتیک و مخاطرات تشدید شدند که بانک‌ها تحت تأثیر تحولات سیاسی قرار گرفتند و ضعف مشهود آنها در بخش مدیریت و عدم پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری هیأت‌مدیره و مدیریت ارشد بر گسترش بحران افزود. در نتیجه، هزینه‌های حاکمیت شرکتی غلط موجب افزایش بحران‌های مالی شدند. (مولبرت، ۲۰۰۹)

اهمیت حاکمیت شرکتی در بانک ها

- تأمین ثبات و سلامت نظام بانکی (جلوگیری از ورشکستگی بانک ها)
- جلوگیری از سرایت مشکلات بانکی به کل اقتصاد
- مقابله با شکل گیری و گسترش فساد بانکی
- حفظ حقوق و منافع ذینفعان

چارچوب حاکمیت شرکتی در بانک ها

کمیته نظارت بانکی بال نخستین رهنمود خود را در خصوص اصول بهبود حاکمیت شرکتی در نظام بانکداری در سال ۱۹۹۹ منتشر و در سال ۲۰۰۶ ، رهنمود خود را مطابق با اصول حاکمیت شرکتی سازمان همکاری و توسعه اقتصادی بازننگری نمود.

متعاقب انتشار رهنمود کمیته در سال ۲۰۰۶ و طی بحران مالی که از اواسط سال ۲۰۰۷ آغاز شد، ناکامیها ومشکلات بسیاری که در زمینه حاکمیت شرکتی پدید آمده بود ، آشکار گشتند. ازجمله؛ عدم نظارت کافی هیات مدیره بر هیات عامل، مدیریت ناکارآمد ریسک ها و وجود ساختارهای بانکی که بی جهت پیچیده یا مبهم بودند. از اینرو کمیته تصمیم گرفت رهنمود خود را مورد بازننگری قرار دهد لذا با بازننگری و اصلاح اصول مربوطه، تداوم پذیرش و اهمیت بکارگیریشان توسط بانک ها و ناظران را به منظور اطمینان از اجرای موثر حاکمیت شرکتی تثبیت نمود. همچنین در اکتبر سال ۲۰۱۰ و نهایتا ۲۰۱۵ اصول راهنمای حاکمیت شرکتی بانک ها مجددا بررسی گردیدند.

چارچوب حاکمیت شرکتی در بانک ها

اصول راهنمای حاکمیت شرکتی 7. شناخت، ارزیابی و کنترل ریسک
بانک ها طبق آخرین سند کمیته 8. گزارش دهی ریسک
نظارت بانکی بال به شرح زیر می 9. انطباق با ریسک
باشد: (BIS, 2015)

10. حسابرسی داخلی

1. مسئولیت های کلی هیات مدیره 11. جبران خدمات

2. الزامات و ترکیب هیات مدیره 12. افشا و شفافیت

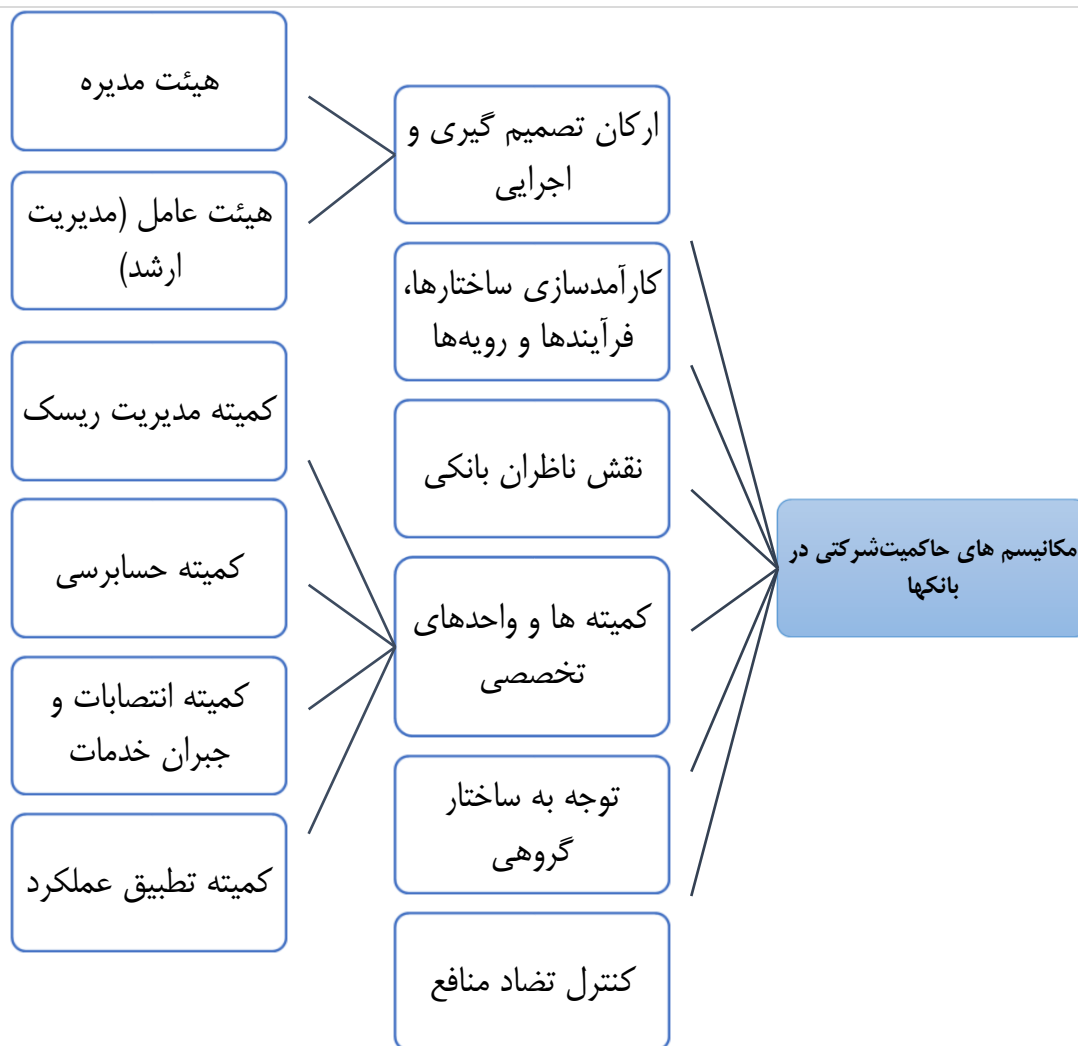
3. ساختار و وظایف هیات مدیره 13. نقش ناظران

4. مدیریت ارشد

5. حاکمیت ساختاری های گروهی

6. عملیات مدیریت ریسک

حاکمیت شرکتی در بانک ها

گفتار پنجم : بانکداری اسلامی

تعاریف بانکداری اسلامی

محققان بانکداری اسلامی، به صراحت و یا ضمنی، تعاریف متفاوتی از بانکداری اسلامی ارائه داده‌اند که در اینجا به برخی از آنها اشاره می‌شود:

- از نظر منور اقبال و همکاران، (۱۳۷۸)، بانکداری اسلامی روشی کارآمد در واسطه‌گری مالی است که بر اساس آن، بانک اسلامی خدمات بانکی را بدون دریافت بهره و با استفاده از روش‌های جایگزین اسلامی ارائه می‌کند. بر اساس این دیدگاه، بانک اسلامی نقش واسطه‌گری خود را با استفاده از الگوی مضاربه مشترک و یا وکالت ایفا می‌کند.
- صدیقی بانکداری اسلامی را اینگونه تعریف می‌کند: بانکداری اسلامی نوعی الگوی خاص و یا مدل تعدیل شده‌ای از بانکداری متعارف است که در آن تلاش می‌شود تمامی روابط و مناسبات سازگار با شریعت و فقه اسلامی تنظیم گردد» (صدیقی، ۱۳۹۱).
- چپرا (۱۹۸۵) معتقد است، بانکداری اسلامی فقط نظام بانکی بدون ربا نیست که با حذف ربا از نظام بانکداری ربوی حاصل شود، بلکه نظامی است که افزون بر عدم تحقق ربا در آن، قادر است در جهت اهداف نظام اقتصادی اسلام حرکت کند.

تعاریف بانکداری اسلامی

- شهید صدر در تعریف خود از بانک اسلامی سه مقوله هماهنگی کامل با شریعت اسلام، توفیق در همه شرایط اجتماعی و در تمام جوامع انسانی و ایفای نقش اقتصادی خود به عنوان یک موسسه تجاری سودآور را بر می شمرد. (صدر، ۱۳۵۹)
- با توجه به تعاریف ارائه شده از سوی محققان مسلمان، و بخصوص تعریف شهید صدر، بانکداری اسلامی را می توان اینگونه تعریف کرد: «بانکداری اسلامی نهادی است که در آن تجهیز و تخصیص منابع و ارائه خدمات بانکی، بر اساس ضوابط فقهی اسلام و در راستای تحقق اهداف نظام اقتصادی اسلام (مقاصد شریعت در نظام اقتصادی) صورت می گیرد». ((توکلی و کریمی ۱۳۹۳)

ویژگی های بانکداری اسلامی

- بانکداری اسلامی بر اساس تعریف، لازم است دارای اصول و ویژگی های مشخصی باشد و میزان اسلامی بودن این نوع بانکداری و میزان تفاوتی که از بانکداری متعارف و بهره محور دارد، تابعی است از میزان و درجه وجود این ویژگی ها در عمل. نظارت و راهبری دائمی بر وجود این ویژگی ها در بانک ها و موسسات مالی اسلامی، اصلی ترین دلیلی است که ضرورت تدوین چارچوب متفاوت جهت حاکمیت شرکتی در بانک های اسلامی را توجیه می کند.
- بانکداری اسلامی، نظامی و به عبارت دقیق تر، خرده نظامی - از الگویی جامع تر به نام اقتصاد اسلامی است. از این رو لازم است بر تمام اصول اساسی که در حوزه اقتصاد اسلامی مورد توجه واقع می شود، در نظام بانکداری اسلامی نیز تمرکز شود. با وجود این مسئله، برخی اصول بنیادین هستند که در نظام اقتصاد اسلامی مطرح بوده و به طور ویژه در بانکداری اسلامی اثرگذاری دارند.

ویژگی های بانکداری اسلامی

- موسویان (۱۳۷۸) معتقد است: بانکداری اسلامی می‌بایست دارای ویژگی‌هایی چون انطباق ظاهری با فقه اسلامی، حذف ربا و بهره، کارایی در فعالیت‌های بانکی از جمله، تأمین سرمایه برای بخش‌های مختلف اقتصادی، قابلیت لازم برای اعمال سیاست‌های پولی و کمک به تحقق اهداف نظام اقتصادی اسلام باشد.
- به نظر میرمعزی (۱۳۸۴)، تجهیز و تخصیص منابع در بانکداری اسلامی، باید بر اساس الگوی مشارکت در سود و زیان (PLS صورت گیرد).
- حسین‌زاده بحرینی (۱۳۸۸)، با تفکیک میان بانکداری اسلامی در نظریه و عمل، معتقد است: در مقام نظریه، بانکداری اسلامی با ویژگی‌هایی همچون تأمین مالی به روش مشارکت در سود و زیان (PLS)، عدم ارائه قرض ربوی و التزام به پرهیز کامل از نگهداری دارایی‌های دارای بازده ثابت شناخته می‌شود.

ویژگی های بانکداری اسلامی

- مشرف جوادی علاوه بر رعایت اصول شرعی موارد زیر را به عنوان اصول و ویژگی های بانک اسلامی بر می شمرد:
- عدالت: مفهوم عدالت به این معنی است که یک بانک اسلامی نباید هزینه کارمزد زیادی به متقاضیان تحمیل کند.
- توزیع سود: توزیع سود باید بر اساس ریسکی که افراد تحمل می کنند، باشد.
- توزیع زیان: توزیع زیان باید بر اساس میزان توانایی افراد برای تحمل این زیان ها باشد. (مشرف جوادی و قوچی فرد، ۱۳۸۸، ص ۹۵)

ویژگی های بانکداری اسلامی

- موسویان (۱۳۹۱)، بانکداری اسلامی را دارای پنج ویژگی می‌داند: ۱. حذف ربا از نظام بانکی و انجام قراردادهای بر اساس موازین عقود اسلامی؛ ۲. توزیع عادلانه تسهیلات بین بخش‌ها و اقشار مختلف جامعه؛ ۳. تعیین عادلانه نرخ سود؛ ۴. شفافیت معاملات بانکی؛ ۵. رعایت اخلاق بانکداری. وی همچنین بر ضرورت وجود نظارت شرعی در بانکداری اسلامی تأکید می‌کند.
- همچنین موسویان (۱۳۹۳: ۲۶)، برخی از ویژگی های بانکداری اسلامی را به شرح زیر بر می‌شمرد:
 - ۱. عادلانه بودن تمامی روابط و مناسبات
 - ۲. سازگاری تمامی رفتارها با اخلاق اسلامی
 - ۳. تامین اصول، مبانی، قواعد و دستورات فقهی در حوزه معاملات
 - ۳.۱. ضوابط فقهی عمومی
 - ۳.۱.۱. عدم اکل مال به باطل
 - ۳.۱.۲. فقدان ربا
 - ۳.۱.۳. فقدان غرر
 - ۳.۱.۴. فقدان ضرر
 - ۳.۲. ضوابط فقهی اختصاصی

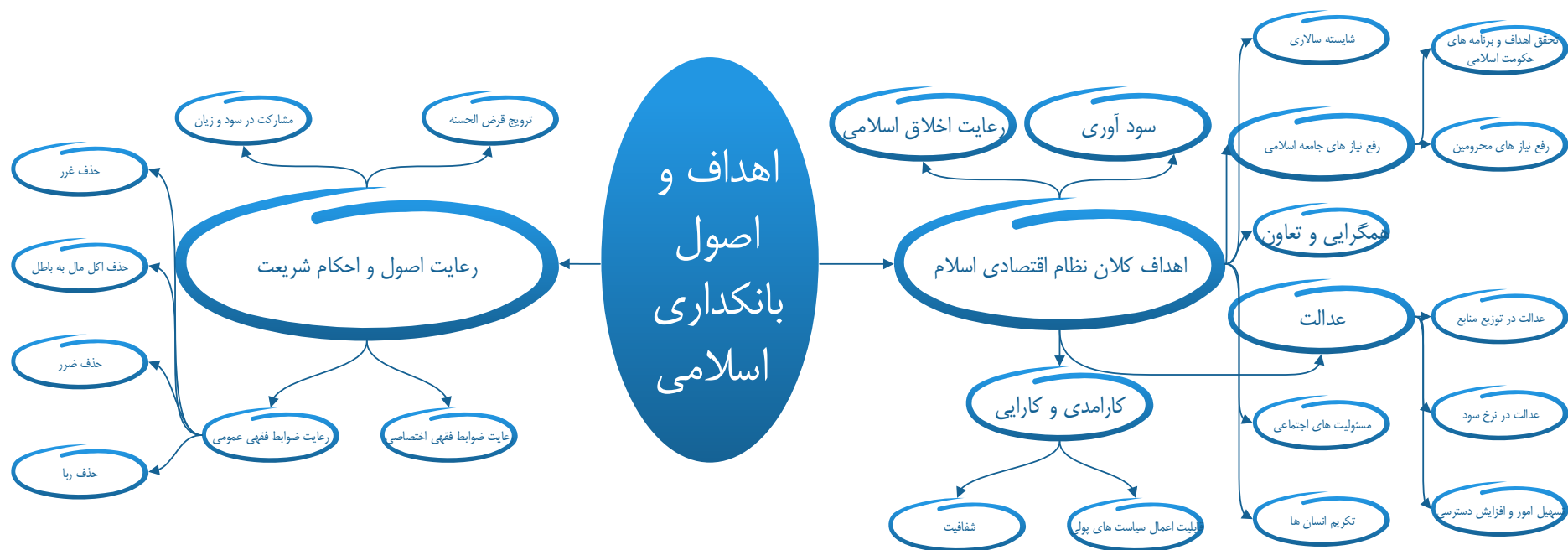
ویژگی های بانکداری اسلامی

- توکلی و کریمی (۱۳۹۳) مولفه های زیر را به عنوان ویژگی های بانکداری اسلامی عنوان می نمایند:
- ۱. کارایی: این معیار ناظر به تجهیز و تخصیص منابع با کمترین هزینه ممکن و پرهیز از اسراف منابع است.
 - ۲. همگرایی بخش بانکی و حقیقی: این هدف لازمه واسطه‌گری فعال بانک اسلامی و مشارکت سرمایه در سود و زیان (ریسک‌پذیری سرمایه) است.
 - ۳. عدالت: رعایت عدالت در تجهیز و تخصیص منابع، یکی از اصول قطعی حاکم بر فعالیت‌های بانک‌های اسلامی است. رعایت حقوق متقابل سپرده‌گذاران، گیرندگان تسهیلات سهام‌داران بانک و سایر ذی‌نفعان در سه رویکرد مبدأ محور، فرایندمحور و نتیجه‌محور، از اقتضائات عدالت بانکی است (حسینی، ۱۳۸۷؛ عیوضلو، ۱۳۸۴، ص ۸۶). از جمله مهم‌ترین لوازم عدالت در نظام بانکی، برابری فرصت‌ها در دسترسی به خدمات بانکی، تخصیص بهینه منابع و توزیع عادلانه عواید بانکی، رانتی نبودن اعطای تسهیلات و توازن منطقه‌ای توزیع تسهیلات است.
 - ۴. ایفای مسئولیت اجتماعی: بانک اسلامی، علاوه بر اینکه نسبت به ذی‌نفعان مسئول است، مسئولیت‌هایی نیز نسبت به جامعه دارد. مسئولیت اجتماعی بانک اسلامی می‌تواند در قالب الزامات زیست‌محیطی و اجتماعی تأمین مالی و همچنین تسهیلات تکلیفی منعکس شود.
 - ۵. تکریم مشتری: رعایت کرامت مشتریان، یکی از ضوابط اخلاقی تجارت اسلامی است (ر.ک: پناهی بروجردی، ۱۳۹۰). تکریم مشتری در نظام بانکی، با اموری همچون سهولت دریافت خدمات بانکی، و مهلت دادن به بدهکاران مرتبط است.
 - ۶. ترویج قرض‌الحسنه: با توجه به مؤلفه‌های ارزشی بانکداری اسلامی، ترویج قرض‌الحسنه یکی از رسالت‌های اخلاقی بانک‌های اسلامی است.

اهداف بانکداری اسلامی

در قانون عملیات بانکداری بدون ربا جمهوری اسلامی ایران، پنج هدف زیر برای نظام بانکی بدون ربا در نظر گرفته شده است:

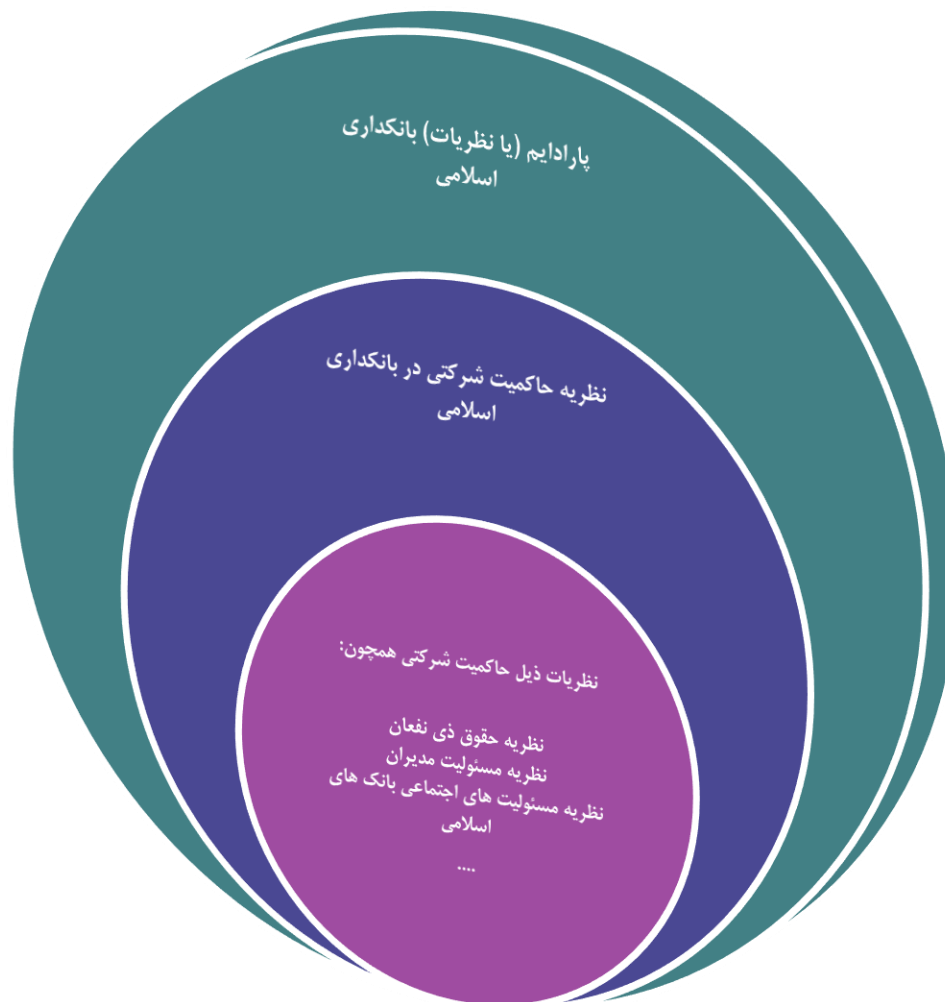
- ۱. استقرار نظام پولی و اعتباری بر مبنای حق و عدل (با ضوابط اسلامی) به منظور تنظیم گردش صحیح پول و اعتبار در جهت سلامت و رشد اقتصاد کشور؛
- ۲. فعالیت در جهت تحقق اهداف و سیاست‌ها و برنامه‌های دولت جمهوری اسلامی، با ابزارهای پولی و اعتباری؛
- ۳. ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش تعاون عمومی و قرض از طریق جذب و جلب وجوه آزاد و اندوخته‌ها و پس‌اندازها و سپرده‌ها و بسیج و تجهیز آنها برای تأمین شرایط و امکانات و کار و سرمایه؛
- ۴. حفظ ارزش پول و ایجاد تعادل در موازنه پرداخت‌ها و تسهیل مبادلات بازرگانی؛
- ۵. تسهیل در امور پرداخت‌ها و دریافت‌ها و مبادلات و معاملات (قانون عملیات بانکی بدون ربا، ماده ۱).

گفتار ششم:

حاکمیت شرکتی در بانکداری
اسلامی

جایگاه حاکمیت شرکتی در پارادایم بانکداری اسلامی

چارچوب و اصول حاکمیت شرکتی در موسسات بانکی از منظر IFSB

- هیات خدمات مالی اسلامی در گزارش خود اصول راهنمای حاکمیت شرکتی در موسسات بانکی اسلامی را به شرح زیر پیشنهاد می دهد: (IFSB, 2006)
- اصل اساسی ۱: رویکرد کلی برای حاکمیت در موسسات خدمات مالی اسلامی
 - اصل اساسی ۲: حقوق صاحبان حساب سرمایه گذاری
 - اصل اساسی ۳: تطبیق با اصول و مقررات شریعت
 - اصل اساسی ۴: شفافیت گزارش گری مالی در رابطه با حساب های سرمایه گذاری

توصیه های هیئت خدمات مالی اسلامی در خصوص حاکمیت شرکتی

۱. تدوین استاندارد مشخص برای رعایت اصول و ضوابط شرعی در چارچوب حاکمیت شرکتی؛

۲. تدوین و اجرای مکانیسم، ساختار یا کمیته مشخصی برای نظارت شرعی و تطابق محصولات، خدمات و عملکرد بانک با اصول شرعی؛

۳. اتخاذ ساختار نظارت شرعی متناسب با اندازه، پیچیدگی و طبیعت فعالیت های بانک؛

۴. مشخص بودن فرآیند اجرایی نظارت شرعی در بانک و شیوه گزارش دهی به صورت شفاف؛

۵. توجه به حقوق و منافع سپرده گذاران به ویژه سپرده های سرمایه گذاری در انطباق با اصول و ضوابط شرعی.

استانداردهای حاکمیت شرکتی در IFI ارائه شده توسط AAOIFI

- اصل ۱: ساختار موثر مطابق با شریعت
- اصل ۲: رفتار منفصانه ی صاحبان سهام
- اصل ۳: رفتار عادلانه ی ارائه دهندگان بودجه و سایر ذی نفعان حائز اهمیت
- اصل ۴: شرایط مناسب برای هیئت مدیره و مدیریت
- اصل ۵: نظارت موثر
- اصل ۶: کمیته ی حسابرسی و حاکمیت
- اصل ۷: مدیریت خطر
- اصل ۸: اجتناب از تضاد منافع
- اصل ۹: نظرات بر خط مشی پاداش مناسب
- اصل ۱۰: شفاف سازی عمومی
- اصل ۱۱: دستورالعمل و نظام نامه ی رفتار و اخلاق
- اصل ۱۲: اجرای مناسب اصول و استانداردهای حاکمیتی. (AAOIFI, 2005)

سعیدی (۲۰۰۹) چارچوب نظارت و حاکمیت شرکتی در موسسات مالی اسلامی به صورت زیر تقسیم بندی می کند:

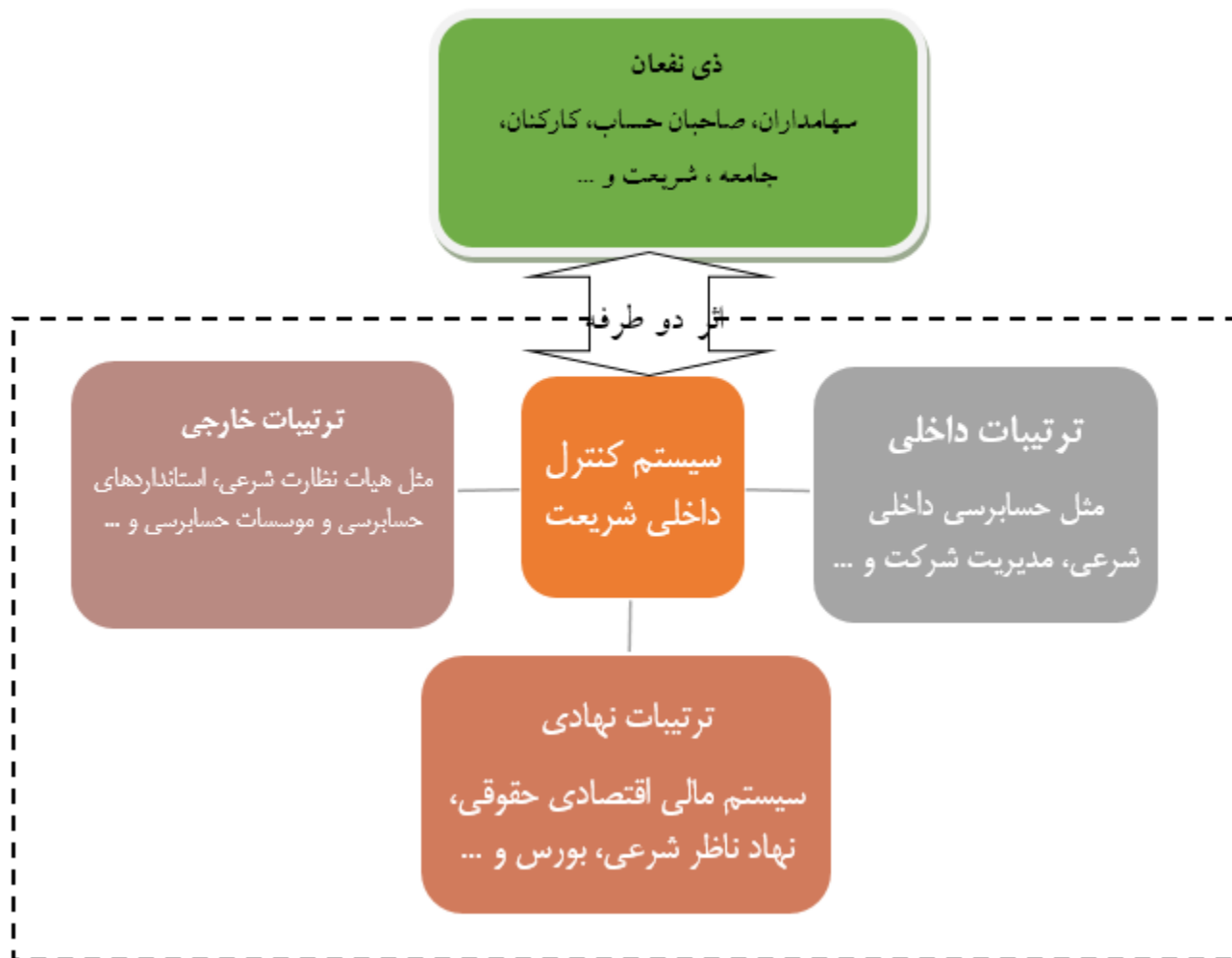
- ۱. چارچوب حاکمیت شرکتی ملی
 - قوانین، اصول و راهنماهای بخش بانکی
 - قوانین بورس ها و نهادهای ناظر بازار سرمایه
- ۲. استانداردها و اصول خاص شریعت و مالی اسلامی
 - اصول راهنمای هیات خدمات مالی اسلامی (IFSB)
 - استانداردهای سازمان حسابداری و حسابرسی برای نهادهای مالی اسلامی (AAOIFI)
- ۳. استانداردها و اصول بین المللی
 - اصول حاکمیت شرکتی (OECD)
 - اصول حاکمیت شرکتی کمیته بازل (BIS)

ریسک شریعت و نظارت شرعی در بانکداری اسلامی

یکی از مهمترین کارکردهای حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی کاهش «ریسک شریعت» می باشد. این مهم از طریق سازوکارهای «نظارت شرعی» در چارچوب حاکمیت شرکتی اسلامی (یا حاکمیت شرعی) مقدور می باشد.

- نظارت شرعی کلیه اقدامات احتیاطی و نظارتی به منظور اطمینان از انطباق فعالیت های بانک یا موسسه مالی اسلامی با اصول و قوانین شریعت اسلام می باشد. هدف از این نظارت در نهایت دستیابی به اقدامات، فعالیت ا، تدابیر، اصول و روش هایی است که به وسیله آن بتوان ریسک شریعت در نظام بانکی (به طور عام) و یا یک موسسه مالی و یا بانک اسلامی (به طور خاص) را حداقل نمود و یا کاهش داد. (سازمان حسابداری و حسابرسی موسسات مالی اسلامی، ۲۰۱۰)

مدل حاکمیت شرعی در بانک های اسلامی (جننا)

بخش دوم:

چارچوب حاکمیت شرکتی
برای نظام بانکداری اسلامی

- گفتار اول: عدالت
- گفتار دوم: امانت
- گفتار سوم: صداقت
- گفتار چهارم: شریعت
- گفتار پنجم: مدل مفهومی و چارچوب حاکمیت شرکتی در بانک های اسلامی
- گفتار ششم: ذی نفعان در بانکداری اسلامی
- گفتار هفتم: اصول رعایت حقوق ذی نفعان
- گفتار هشتم: راهکارهای رعایت حقوق ذی نفعان

OECD

چارچوب
حاکمیت
شرکتی

BIS

چارچوب
حاکمیت
شرکتی در
مؤسسات بانکی

IFSB

چارچوب
حاکمیت
شرکتی در
بانکداری
اسلامی

ناموجود

چارچوب
حاکمیت
شرکتی در
بانکداری بدون
ربای ایران

چارچوب ها و اصول اعلامی جهت حاکمیت شرکتی در بانکهای اسلامی در تحقیقات مختلف

شرکت / بانک	اصول حاکمیت شرکتی	محقق
شرکت	<ul style="list-style-type: none"> ✓ اصول اخلاقی (همچون صداقت انصاف و شریعت ✓ افشا و شفافیت ✓ شورا 	رستمی، ۱۳۹۱
شرکت	<ul style="list-style-type: none"> ✓ اصل شناخت خداوند ✓ اصل عدالت به عنوان برابری و انصاف ✓ اصل اشتغال مولد از منابع در جامعه و فعالیت های اقتصادی ✓ اصل فعالیت های تعاملی بین مراحل 	عمر چاپرا و حبیب، ۲۰۰۲
شرکت	<p>ایشان چارچوب حاکمیت شرکتی در شرکت ها را بر پایه سه رکن اسلامی زیر بنا می نهند:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ شورا ✓ حسبه ✓ نقش کارکنان <p>همچنین اصول زیر را به عنوان اصول اسلامی مورد توجه در حاکمیت شرکتی عنوان می کنند:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ اجتناب از اتلاف در مصرف، اسراف در تولید و توزیع منابع ✓ سود مشارکت به جای نرخ بهره ✓ تعهد اجتماعی برای پرداخت مالیات اموال و درآمد که در اسلام به نام زکات شناخته میشود ✓ پاسخگو بودن در مقابل خداوند ✓ رعایت اصول اخلاقی و انصاف در مورد دیگران 	اسری و فهمی، ۲۰۰۳

چارچوب ها و اصول اعلامی جهت حاکمیت شرکتی در بانکهای اسلامی در تحقیقات مختلف

شرکت / بانک	اصول حاکمیت شرکتی	محقق
شرکت	<p>وی چارچوب حاکمیت شرکتی در شرکت ها را بر پایه سه رکن زیر بنا می نهند:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ توحید ✓ خلافت ✓ تکلیف <p>از نظر وی یک چارچوب حاکمیت شرکتی بایستی هر دو جنبه نظارتی مبتنی بر شریعت و اخلاق اسلامی را به عنوان هسته ساختار خود قرار دهد.</p> <p>وی مدعی است نهادهای اسلامی زیر می تواند جهت نیل به حاکمیت شرکتی موثر مورد استفاده قرار گیرد:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ شورا ✓ حسبه ✓ حسابرسی دینی 	عبدالرحمان، ۲۰۰۹
شرکت	<p>تاکید بر نقش نهاد حسبه به عنوان نهاد اسلامی متولی حاکمیت شرکتی</p>	جننا، ۲۰۱۵
شرکت	<p>طراحی چارچوب یک شرکت اسلامی و پیش بینی اصول و ارکان زیر برای آن:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ اصل شرکت ✓ سرمایه شرکت ✓ امین شرکت (مدیران) ✓ رابطه شرکا (سهامداران) ✓ رکن اعانه و ترویج اسلام ✓ رکن قرض الحسنه 	آیه الله شاه آبادی

چارچوب ها و اصول اعلامی جهت حاکمیت شرکتی در بانکهای اسلامی در تحقیقات مختلف

شرکت	اصول حاکمیت شرکتی	محقق
شرکت	<p>تطبیق اصول اعلامی توسط OECD با اصول اسلامی</p> <p>اصل ۱. اطمینان از مبنایی برای یک چارچوب حاکمیت شرکتی موثر</p> <p>✓ گسترش تجارت با چارچوب اخلاقی شریعت</p> <p>✓ اعتقاد در سود و زیان</p> <p>✓ تقدم عدالت و رفاه اجتماعی با تعهدات اجتماعی و معنوی</p> <p>اصل ۲. حقوق سهامداران و کارکردهای اصلی مالکیت</p> <p>✓ اموال به عنوان امانتی از جانب خدا</p> <p>✓ قدرت مطلق از خدا</p> <p>✓ جامعه به عنوان مجموعه ذی نفعان</p> <p>✓ پاسخ گویی نه تنها در برابر ذی نفعان، بلکه همچنین در برابر خداوند به عنوان مالک مطلق</p> <p>اصل ۳. رفتار یکسان با سهامداران</p> <p>✓ عدل و انصاف به عنوان ارزش</p> <p>✓ توزیع یکسان ثروت به همه ذی نفعان و اعضای زیان دیده به شکل صدقه و زکات</p> <p>✓ رفاه جامعه و افراد هم با تعهدات معنوی و هم اخلاقی</p> <p>✓ احساس مساوات</p> <p>اصل ۴. نقش ذی نفعان در حاکمیت شرکتی</p> <p>✓ پاسخگویی اسلامی برای رستگاری و رفاه اجتماعی</p> <p>✓ رعایت تقسیم بندی حلال و حرام در معاملات</p> <p>✓ رفاه اجتماعی و فردی از هر دو جنبه مادی و معنوی</p> <p>✓ رسیدگی به تمام جامعه</p> <p>اصل ۵. افشا و شفافیت</p> <p>✓ پاسخگویی با رعایت شریعت</p> <p>✓ اهداف اقتصادی اجتماعی مرتبط با کنترل شرکت</p> <p>✓ عدالت، تساوی، صداقت و شفافیت</p> <p>✓ پاسخ گویی گسترده به طور مستند</p> <p>اصل ۶. مسئولیت پذیری هیئت مدیره</p> <p>✓ پاسخ گویی نه تنها به شرکت یا هیات مدیره یا ذی نفعان بلکه همچنین پاسخگویی در برابر خالق</p> <p>✓ راهنمایی کامل و یک پارچه</p> <p>✓ مذاکرات و تعاون</p> <p>✓ در جستجوی مشورت برای هر تصمیم مربوط به ذی نفعان</p>	عبدالسلام محمود، ۲۰۰۹

چارچوب ها و اصول اعلامی جهت حاکمیت شرکتی در بانکهای اسلامی در تحقیقات مختلف

شرکت	اصول حاکمیت شرکتی	محقق
شرکت	پنج عنصر حاکمیت شرکتی خوب: ✓ کنترل محیط و فرآیندها ✓ شیوه های خوب مدیریتی ✓ حقوق سهامداران ✓ شفافیت ✓ تعهد نسبت به رعایت حاکمیت شرکتی	IFC و هوکمه

چارچوب ها و اصول اعلامی جهت حاکمیت شرکتی در بانکهای اسلامی در تحقیقات مختلف

شرکت	اصول حاکمیت شرکتی	محقق
موسسات مالی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ اصل اساسی ۱: رویکرد کلی برای حاکمیت در موسسات خدمات مالی اسلامی ○ اصل ۱.۱: لزوم تدوین چارچوب حاکمیتی جامعی توسط موسسه ○ اصل ۱.۲: لزوم تطبیق گزارشگری اطلاعات مالی و غیرمالی موسسات با اسلامی استانداردهای شناخته شده بین المللی حسابداری 	IFSB، ۲۰۰۶
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ اصل اساسی ۲: حقوق صاحبان حساب سرمایه گذاری ○ اصل ۲.۱: رعایت حقوق دارندگان سپرده های سرمایه گذاری از طریق نظارت بر عملکرد سرمایه گذاری ریسک های مرتبط ○ اصل ۲.۲: ایجاد تعادل مناسبی میان ریسک و بازده مورد انتظار و هموارسازی بازده های حاصل از سرمایه گذاری ها (سود) 	
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ اصل اساسی ۳: تطبیق با اصول و مقررات شریعت ○ اصل ۳.۱: اتخاذ سازوکار مناسب برای دستیابی به احکام از عالمان شرعی و ایجاد سازوکار نظارت شرعی ○ اصل ۳.۲: اجرای صحیح اصول و قوانین شریعت و افشای آن 	
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ اصل اساسی ۴: شفافیت گزارش گری مالی در رابطه با حساب های سرمایه گذاری ✓ اصل ۴: پذیرش مسئولیت حفاظت از حقوق دارندگان سپرده های سرمایه گذاری و افشای اطلاعات مربوط به آن و اجرای صحیح قراردادهای سرمایه گذاری توسط موسسه 	
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ همچنین ایجاد کمیته حاکمیت شرکتی با وظیفه نظارت بر اجرای چارچوب حاکمیت شرکتی با همکاری مدیریت، کمیته حسابرسی و هیات نظارت بر شریعت اسلامی 	

چارچوب ها و اصول اعلامی جهت حاکمیت شرکتی در بانکهای اسلامی در تحقیقات مختلف

شرکت	اصول حاکمیت شرکتی	محقق
موسس ات مالی اسلامی	<p>استاندارد این موسسه شش دلیل را به عنوان مبنایی برای حاکمیت برمی شمارد: افزایش اعتماد به نفس، انطباق با شریعت، مدل تجاری، منافع سهامداران، مسئولیت اجتماعی، اخلاق تجاری و فرهنگ. این سازمان نقش کمیته حسابرسی و حاکمیت شرکتی را در موارد زیر می داند:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ پاسخگویی، ✓ شفافیت، ✓ کنترل داخلی، ✓ تطابق با شریعت و اصول اخلاقی <p>این استاندارد هم چنین دوازده اصل مختلف را با جزئیات بیان می کند:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ اصل ۱: ساختار موثر مطابق با شریعت ✓ اصل ۲: رفتار منصفانه ی صاحبان سهام ✓ اصل ۳: رفتار عادلانه ی ارائه دهندگان بودجه و سایر ذی نفعان حائز اهمیت ✓ اصل ۴: شرایط مناسب برای هیئت مدیره و مدیریت ✓ اصل ۵: نظارت موثر ✓ اصل ۶: کمیته ی حسابرسی و حاکمیت ✓ اصل ۷: مدیریت خطر ✓ اصل ۸: اجتناب از تضاد منافع ✓ اصل ۹: نظرات بر خط مشی پاداش مناسب ✓ اصل ۱۰: شفاف سازی عمومی ✓ اصل ۱۱: دستورالعمل و نظام نامه ی رفتار و اخلاق ✓ اصل ۱۲: اجرای مناسب اصول و استانداردهای حاکمیتی. 	AAOIFI، ۲۰۰۵

چارچوب ها و اصول اعلامی جهت حاکمیت شرکتی در بانکهای اسلامی در تحقیقات مختلف

شرکت	اصول حاکمیت شرکتی	محقق
موسسات مالی اسلامی	ایشان با تاکید بر زیرساخت قانونی چارچوب نظارت و حاکمیت شرکتی در موسسات مالی اسلامی را به صورت زیر تقسیم بندی می کند: 1. چارچوب حاکمیت شرکتی ملی <ul style="list-style-type: none">- قوانین، اصول و راهنماهای بخش بانکی- قوانین بورس ها و نهادهای ناظر بازار سرمایه 2. استانداردها و اصول خاص شریعت و مالی اسلامی <ul style="list-style-type: none">- اصول راهنمای هیات خدمات مالی اسلامی (IFSB)- استانداردهای سازمان حسابداری و حسابرسی برای نهادهای مالی اسلامی (AAOIFI) 3. استانداردها و اصول بین المللی <ul style="list-style-type: none">- اصول حاکمیت شرکتی (OECD)- اصول حاکمیت شرکتی کمیته بازل (BIS)	سعیدی (۲۰۰۹)

ارتباط اصول پیشنهادی با اصول حاکمیت شرکتی در چارچوب های مختلف بین المللی و اسلامی

اصول پیشنهادی	OECD (۲۰۰۵)	OECD (۲۰۱۵)	BIS	IFC & Hawkamah	IFSB	AAOIFI
عدالت	1. عدالت (انصاف) 2. رعایت حقوق ذینفعان	1. اطمینان از مبانی یک چارچوب حاکمیت شرکتی اثربخش 2. حقوق و رفتار عادلانه سهامداران و وظایف کلیدی مالکیت 3. سرمایه گذاران نهادی، بازارهای سهام و دیگر واسطه ها 4. نقش ذینفعان در حاکمیت شرکتی	1. حاکمیت ساختاری های گروهی 2. عملیات مدیریت ریسک 3. شناخت، ارزیابی و کنترل ریسک 4. انطباق با ریسک	1. حقوق سهامداران 2. تعهد نسبت به رعایت حاکمیت شرکتی	1. حقوق صاحبان حساب سرمایه گذاری 3. مدیریت خطر 4. اجتناب از تضاد منافع 5. اجرای مناسب اصول و استانداردهای حاکمیتی.	1. رفتار منصفانه ی صاحبان سهام 2. رفتار عادلانه ی ارائه دهندگان بودجه و سایر ذی نفعان حائز اهمیت 3. مدیریت خطر 4. اجتناب از تضاد منافع 5. اجرای مناسب اصول و استانداردهای حاکمیتی.
امانت	1. پاسخ گویی	1. چارچوب مسئولیت های هیئت مدیره	1. مسئولیت های کلی هیات مدیره 2. الزامات و ترکیب هیات مدیره 3. ساختار و وظایف هیات مدیره 4. مدیریت ارشد 5. جبران خدمات	1. کنترل محیط و فرایندها 2. شیوه های خوب مدیریتی	1. رویکرد کلی برای حاکمیت در موسسات خدمات مالی اسلامی	1. پاسخگویی، شرایط مناسب برای هیئت مدیره و مدیریت 3. نظارت موثر 4. کمیته ی حسابرسی و حاکمیت 5. نظارت بر خط مشی پاداش مناسب
صداقت	1. شفافیت	1. افشا و شفافیت	1. افشا و شفافیت 2. گزارش دهی ریسک 3. حسابرسی داخلی 4. نقش ناظران	1. شفافیت	1. شفافیت گزارش گری مالی در رابطه با حساب های سرمایه گذاری	1. کنترل داخلی، شفافیت، شفاف سازی عمومی
شریعت					1. تطبیق با اصول و مقررات شریعت	1. تطابق با شریعت و اصول اخلاقی 2. ساختار موثر مطابق با شریعت 3. دستورالعمل و نظام نامه ی رفتار و اخلاق

گستره موضوعات قابل تعریف مبتنی بر اصل عدالت

گستره موضوعات قابل تعریف مبتنی بر اصل امانت

گستره موضوعات قابل تعریف مبتنی بر اصل صداقت

گستره موضوعات قابل تعریف مبتنی بر اصل شریعت

چارچوب کلان حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی

عدالت

امانت

صداقت

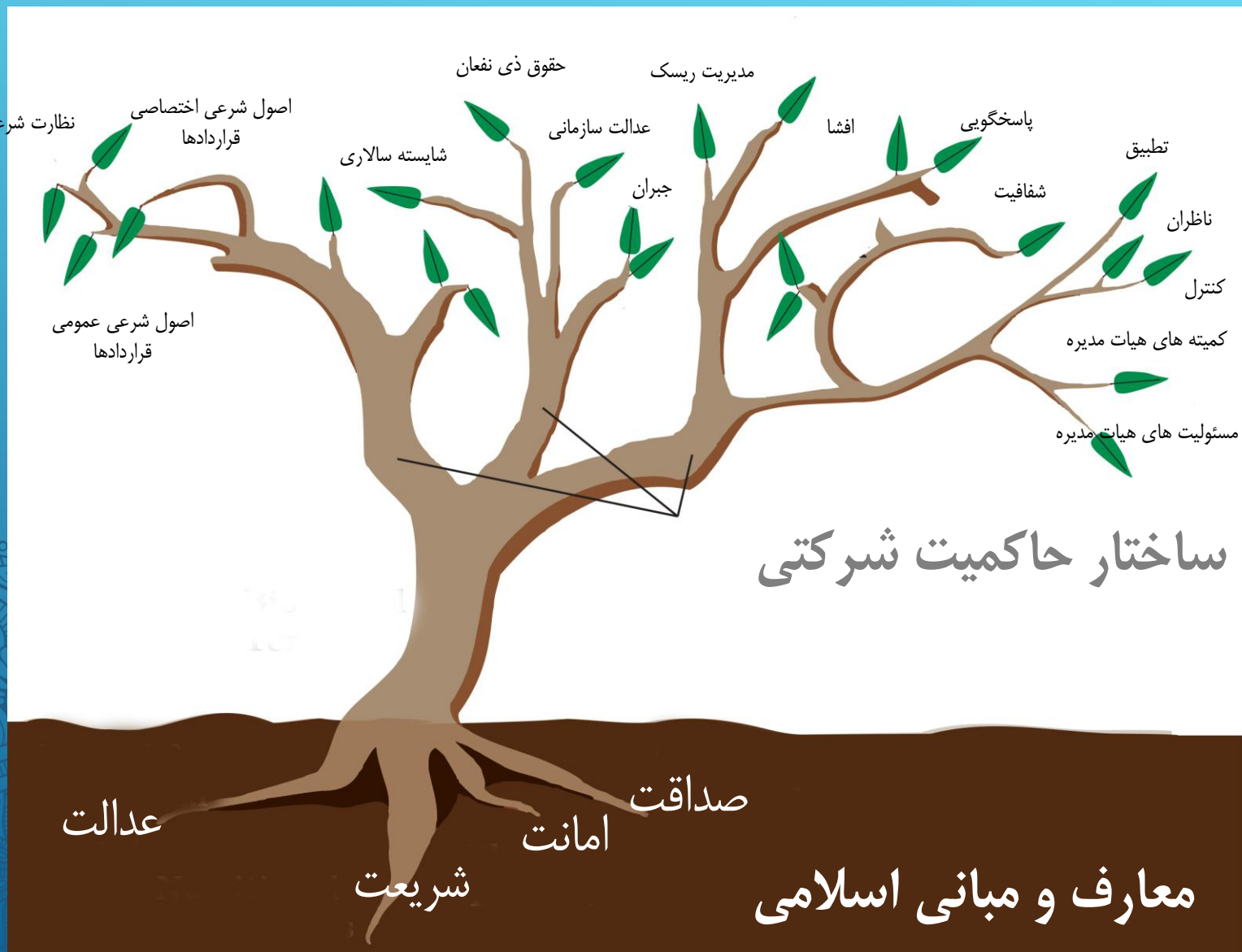
شریعت

(حقوق ذی
نفعان)

(مسئولیت
مدیران)

(افشا و
شفافیت)

(رعایت
اصول شرعی
قراردادها)

چارچوب و اصول بنیادی

بانکداری اسلامی نظامی است جهت تامین اهداف کلان نظام اقتصادی جامعه اسلامی در حوزه تامین مالی کارای بخش های مختلف اقتصاد و گردش صحیح منابع با رعایت اصول شرعی قراردادهای و اخلاق اسلامی؛ و بانک های اسلامی نیز به عنوان نهادهای این نظام موظف به رعایت این اصول و تلاش در مسیر این اهداف با رعایت کارایی و بهره وری هستند. در جهت رسیدن به اهداف نظام بانکداری اسلامی، این نظام از چارچوب حاکمیت شرکتی بهره می برد که ضامن رعایت چهار اصل بنیادی عدالت در تمامی امور و جنبه ها، امانت داری مسئولان و مدیران نظام بانکی و بانک ها، صداقت مداری در تمامی بخش ها و عملیات ها و در نهایت رعایت اصول شرعی قراردادهای منتطبق با فقه مقدس امامیه در تمامی سطوح و معاملات می باشد.

چارچوب و اصول بنیادی

الف: اصل بنیادی عدالت

نظام بانکداری اسلامی و بانکهای اسلامی بایستی بر اساس عدالت در تمامی روابط حقوقی اقتصادی و تمام سطوح نظری و عملیاتی اداره گردد. بانک اسلامی باید بتواند رعایت حقوق تمامی ذی نفعان را بر اساس عدالت بین ایشان و اخلاق اسلامی تضمین نماید. لازمه این مسئله توزیع عادلانه منابع، تعیین عادلانه سود بانکی و مدیریت ریسک، رعایت عدالت در رابطه با دولت و سهامداران (علی الخصوص سهامداران خرد) و همچنین شایسته سالاری و آموزش بانکداری اسلامی در جامعه می باشد.

چارچوب و اصول بنیادی

ب: اصل بنیادی امانت

بانک و منابع و اختیارات موجود در آن همگی امانت جامعه اسلامی در اختیار مدیران آن و مسئولان می باشد. رعایت حقوق تمامی ذی نفعان و امانت داری از ایشان وظیفه تمامی تصمیم گیران و مجریان نظام بانکی می باشد. ساختار حاکمیت شرکتی و مقررات بانکی و توزیع اختیارات و مسئولیت ها بایدهستی به گونه ای تنظیم شود که ضامن این اصل و تسهیل کننده انجام وظیفه مدیران مبتنی بر امانت داری ایشان باشد.

چارچوب و اصول بنیادی

ج: اصل بنیادی صداقت

تمامی فرآیندها و عملیات بانک های اسلامی بایستی مبتنی بر صداقت مداری با ذی نفعان ترتیب داده شوند. افشا و شفافیت مبتنی بر آموزه های اخلاق اسلامی به همراه راستی و رازداری حق مشتریان و دیگر ذی نفعان و وظیفه مدیران بانک ها می باشد. ساختار حاکمیت شرکتی بایستی تضمین کننده این اصل اسلامی و تسهیل کننده اجرای آن برای مجریان باشد.

چارچوب و اصول بنیادی

د: اصل بنیادی شریعت

تمامی فرآیندها و عملیات بانک های اسلامی به همراه روابط بین ایشان در نظام بانکداری اسلامی بایستی با رعایت اصول شرعی قراردادها اعم از اصول عمومی و اختصاصی هر یک از عقود صورت پذیرد. ساختار حاکمیت شرکتی بایستی تضمین کننده این اصل باشد و در این زمینه می تواند از راهکارهای نظارت شرعی همچون کمیته شرعی در بانک مرکزی و بانک اسلامی و همچنین حسابرسی اسلامی بهره ببرد.

چارچوب حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی

عدالت

امانت

صداقت

شریعت

(حقوق ذی
نفعان)

(مسئولیت
مدیران)

(افشا و
شفافیت)

(رعایت
اصول شرعی
قراردادها)

گفتار ششم: ذی نفعان در بانکداری اسلامی

ذی نفعان در بانکداری اسلامی

- استانداردهای IFSB سهامداران و یا «صاحبان منافع» را به شرح زیر در IIFS شناسایی کرده است: کارکنان، مشتریان (IAH ها و دیگر سپرده گذاران)، تامین کنندگان، ناظران، حکومت ها و جامعه.
- AAOIFI هم چنین ذی نفعان اصلی را به شرح زیر فهرست کرده است: دارندگان سهام، هیئت نظارت شریعت، ناظران داخلی شریعت، IAH ها، نهادهای نظارتی و نهادهایی که منافع در امنیت و سلامت بخش مالی دارند.

ذی نفعان در بانکداری اسلامی (چپرا و احمد، ۲۰۰۲)

دسته بندی بانک جهانی از ذی نفعان بانک های اسلامی (گرونینگ و اقبال)

ذی نفعان داخلی نظام مالی	ذی نفعان سیستمی	نهادهای قانونی و نظارتی ناظران بانکی سهامداران هیات مدیره مدیران اجرایی کمیته حسابرسی و حسابرسی داخلی حسابرسان مستقل هیات شرعی مشتریان ذی نفعان بیرونی، عموم
نهادهای چند جانبه	بانک توسعه اسلامی (IDB) و زیر مجموعه های آن	بانک توسعه اسلامی (IDB) شرکت اسلامی برای توسعه بخش خصوصی (ICD) موسسه تحقیقات و آموزش اسلامی (IRTI)
	نهادهای نظام برتون وودز	شرکت بین المللی تامین مالی اسلامی تجارت (ITFC) صندوق بین المللی پول (IMF) بانک جهانی (WB)
نهادهای نظارتی بین المللی مالی اسلامی		سازمان حسابداری و حسابرسی برای موسسات مالی اسلامی (AAOIFI) هیات خدمات مالی اسلامی (IFSB) بازار بین المللی مالی اسلامی (IIFM) موسسه رتبه بندی بین المللی اسلامی (IIRA) مرکز مدیریت نقدینگی

خلاصه نظریات نسبت به ذی نفعان در بانکداری اسلامی و متعارف

اهداف بانک	وظیفه امانت داری	کنترل	مدل
حداکثر کردن ثروت سهامداران	نسبت به سهامداران	با سهامداران	تمرکز بر سهامداران
افزایش منافع تمامی ذی نفعان	نسبت به همه ذی نفعان	ذی نفعان حق مشارکت در تصمیمات را دارند	تمرکز بر ذی نفعان
تطبیق با شریعت اسلامی تعالی خدمات به تمامی ذی نفعان	نسبت به همه ذی نفعان نسبت به شریعت	با سهامداران	وضعیت موجود نهادهای مالی اسلامی
تطبیق با شریعت اسلامی تعالی خدمات به تمامی ذی نفعان	نسبت به همه ذی نفعان نسبت به شریعت	ذی نفعان حق مشارکت در تصمیمات را دارند	پیشنهاد برای نهادهای مالی اسلامی

منبع: گرونینگ و اقبال، ۲۰۰۸

ذی نفعان در بانکداری اسلامی (چپرا و احمد، ۲۰۰۲)

دسته بندی بانک جهانی از ذی نفعان بانک های اسلامی (گرونینگ و اقبال)

<p>ذی نفعان داخلی نظام مالی</p> <p>ذی نفعان سیستمی</p> <p>ذی نفعان نهادی</p>	<p>نهادهای قانونی و نظارتی</p> <p>ناظران بانکی</p> <p>سهامداران</p> <p>هیات مدیره</p> <p>مدیران اجرایی</p> <p>کمیته حسابرسی و حسابرسی داخلی</p> <p>حسابرسان مستقل</p> <p>هیات شرعی</p> <p>مشتریان</p> <p>ذی نفعان بیرونی، عموم</p>
	<p>بانک توسعه اسلامی (IDB)</p> <p>شرکت اسلامی برای توسعه بخش خصوصی (ICD)</p> <p>موسسه تحقیقات و آموزش اسلامی (IRTI)</p>
	<p>شرکت بین المللی تامین مالی اسلامی تجارت (ITFC)</p> <p>صندوق بین المللی پول (IMF)</p> <p>بانک جهانی (WB)</p>
	<p>سازمان حسابداری و حسابرسی برای موسسات مالی اسلامی (AAOIFI)</p> <p>هیات خدمات مالی اسلامی (IFSB)</p> <p>بازار بین المللی مالی اسلامی (IIFM)</p> <p>موسسه رتبه بندی بین المللی اسلامی (IIRA)</p> <p>مرکز مدیریت نقدینگی</p>
	<p>بانک توسعه اسلامی (IDB) و زیر مجموعه های آن</p>
	<p>نهادهای نظام برتون وودز</p>
	<p>نهادهای نظارتی بین المللی مالی اسلامی</p>

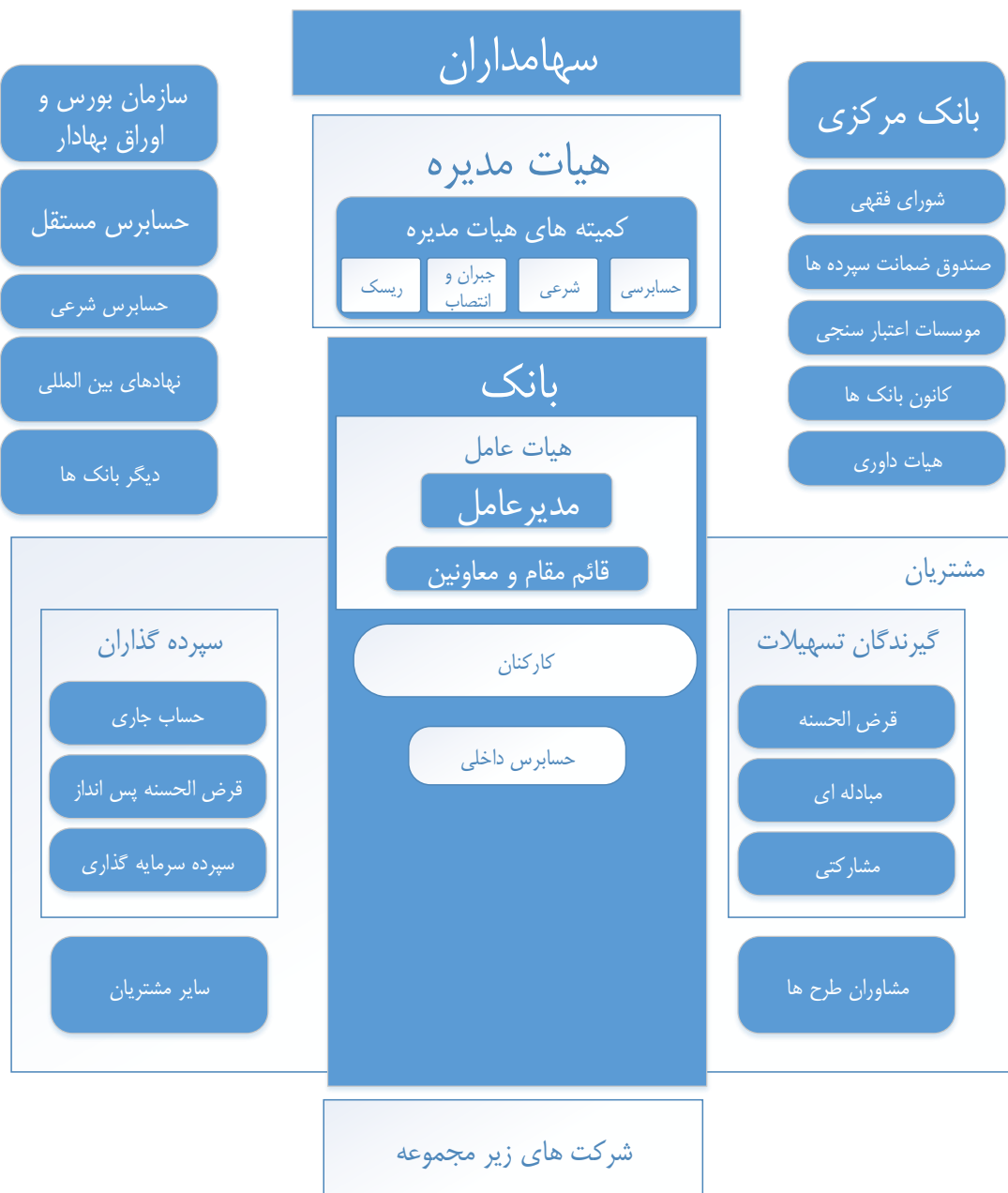
خلاصه نظریات نسبت به ذی نفعان در بانکداری اسلامی و متعارف

اهداف بانک	وظیفه امانت داری	کنترل	مدل
حداکثر کردن ثروت سهامداران	نسبت به سهامداران	با سهامداران	تمرکز بر سهامداران
افزایش منافع تمامی ذی نفعان	نسبت به همه ذی نفعان	ذی نفعان حق مشارکت در تصمیمات را دارند	تمرکز بر ذی نفعان
تطبیق با شریعت اسلامی تعالی خدمات به تمامی ذی نفعان	نسبت به همه ذی نفعان نسبت به شریعت	با سهامداران	وضعیت موجود نهادهای مالی اسلامی
تطبیق با شریعت اسلامی تعالی خدمات به تمامی ذی نفعان	نسبت به همه ذی نفعان نسبت به شریعت	ذی نفعان حق مشارکت در تصمیمات را دارند	پیشنهاد برای نهادهای مالی اسلامی

منبع: گرونینگ و اقبال، ۲۰۰۸

ذی نفعان در بانکداری اسلامی (یافته های تحقیق)

۵۹ دسته

ذی نفعان در بانکداری اسلامی (یافته های تحقیق)

در ادامه برای شناخت بهتر روابط فی ما بین ارکان و ذی نفعان بانکی، این سیستم به زیر سیستم های فرآیندی مختلف تفکیک شده است. در هر یک از زیر سیستم هایی که به تصویر کشیده شده است گروهی از ذی نفعان بانک با یکدیگر در طی فرآیند خاصی با هدف مشخص فعالیت می کنند. زیر سیستم های بانکی در این تحقیق به شرح زیر تفکیک شده اند:

- ۱. • زیر سیستم عملیات بانکداری
- ۲. • زیر سیستم تسهیم منافع بانک
- ۳. • زیر سیستم نظارت، حسابرسی و تطبیق
- ۴. • زیر سیستم نظارت شرعی
- ۵. • زیر سیستم کنترل، مدیریت و مساله نمایندگی
- ۶. • زیر سیستم سایر روابط (دولت، جامعه و کارکنان)

نظام اقتصادی

دولت

دیگر بانک ها

هیات مدیره

کمیته های هیات مدیره

ریسک

اعتبارات

ALCO

شرعی

بانک مرکزی

شورای فقهی

صندوق ضمانت سپرده ها

مؤسسات اعتبار سنجی

کانون بانک ها

بانک

هیات عامل

کارکنان

مشتریان

سپرده گذاران

حساب جاری

قرض الحسنه پس انداز

سپرده سرمایه گذاری

سایر مشتریان

صندوق قرض الحسنه

گیرندگان تسهیلات

قرض الحسنه

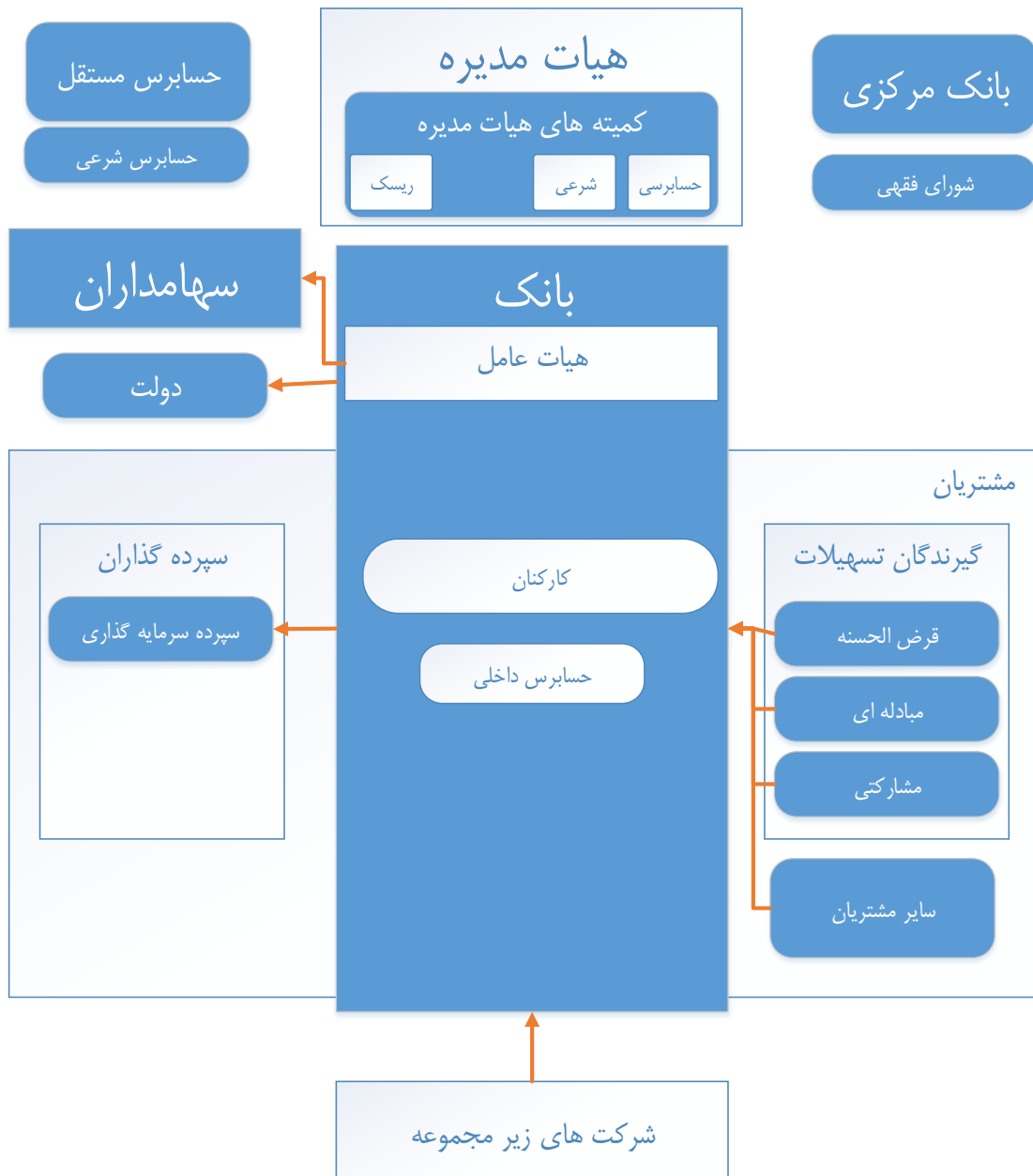
مبادله ای

مشارکتی

مشاوران طرح ها

ذی نفعان عملیات
بانکداری

ذی نفعان تسهیم منافع بانک

ذی نفعان نظارت، حسابرسی و تطبیق

حاکمیت

دولت، مجلس، قوه قضاییه

جامعه

سهامداران

هیات مدیره

کمیته های هیات مدیره

ریسک

جبران و
انتصاب

شرعی

حسابرسی

شورای نظارت

بانک مرکزی

شورای فقهی

صندوق ضمانت سپرده ها

کانون بانک ها

هیات داوری

بانک

هیات عامل

حسابرس داخلی

سازمان بورس و
اوراق بهادار

مؤسسات رتبه بندی

حسابرس مستقل

حسابرس شرعی

نهادهای بین المللی

ذی نفعان نظارت شرعی

جامعه
(مومنین)

حاکمیت
مجلس (شورای نگهبان) و قوه قضاییه

حسابرس شرعی

هیات مدیره

شورای فقهی بانک مرکزی

کمیته شرعی

نهادهای بین المللی شرعی

بانک

واحد نظارت شرعی

سهامداران

سرمایه گذاران
خرد

سرمایه گذاران
نهادی

دولت

هیات مدیره

کمیته های هیات مدیره

جبران و
انتصاب

بانک

هیات عامل

مدیر عامل

قائم مقام و معاونین

شرکت های زیر مجموعه

ذی نفعان کنترل،
مدیریت و مساله
نمایندگی

ذی نفعان سایر روابط (دولت، جامعه و کارکنان)

نظام اقتصادی

جامعه

بانک

حاکمیت

دولت، مجلس، قوه قضاییه

کارکنان

جمع بندی

در ادامه برای پاسخ گویی به سوالات تحقیق نیازمند تلخیص و تفکیک این ذی نفعان هستیم. از این رو بر اساس مدل شناسایی و تعیین موقعیت ذی نفعان (مدل لتیمور و همکارانش و وو) که ذی نفعان را بر اساس منافع آنها در سه دسته تقسیم بندی کرده اند؛ دسته اول ذی نفعان بانک های اسلامی (که منافع ایشان محصول و درآمد است) را به شرح زیر استخراج می نماییم:

- ۱. سهامداران
- ۲. سپرده گزاران
- ۳. گیرندگان تسهیلات
- ۴. دولت
- ۵. مدیران
- ۶. کارکنان

گفتار هفتم: اصول رعایت حقوق ذی نفعان

تعارضات ذی نفعان

جهت دستیابی به اصول رعایت حقوق ذی نفعان ابتدا در این گفتار اقدام به بررسی تعارضات موجود در بین این ذی نفعان می پردازیم.

- عدم توزیع عادلانه و تخصیص کارای منابع بانکی
- عدم تخصیص صحیح منابع قرض الحسنه
- عدم دسترسی مناسب به خدمات بانکی
- عدم تعیین نرخ عادلانه سود بانکی
- عدم تسهیم مناسب ریسک بین سپرده گذاران و سهامداران
- دخالت دولت در انتصابات
- اجبار به اعطای تسهیلات توسط دولت
- مسئله مالیات و حقوق دولتی
- تعارضات در کنترل و مدیریت بانک
- عدم آشنایی با بانکداری اسلامی
- عدم انتصاب بر اساس شایسته سالاری

تعارضات و استنتاج اصول رعایت حقوق ذی نفعان

مسائل / تعارضات	ذی نفعان مرتبط (طرفین حقوق)	اصل	هدف
<p>✓ عدم توزیع عادلانه و تخصیص کارای منابع بانکی</p> <p>✓ عدم تخصیص صحیح منابع قرض الحسنه</p> <p>✓ عدم دسترسی مناسب به خدمات بانکی</p>	<p>گیرندگان تسهیلات ⇔ گیرندگان تسهیلات</p> <p>گیرندگان وام قرض الحسنه ⇔ مشتریان ⇔ مشتریان</p>	عدالت در توزیع منابع و ارائه خدمات بانکی	رعایت حقوق و برقراری عدالت در نظام اقتصادی و بین مشتریان در جهت توزیع عادلانه منابع بانکی با هدف توسعه و رشد اقتصادی - عدالت اقتصادی و اجتماعی بین مشتریان رعایت حقوق و برقراری عدالت بین مشتریان (بالفعل و بالقوه) در ارائه و دسترسی به خدمات بانکی
<p>✓ عدم تعیین نرخ عادلانه سود بانکی با توجه به منافع بلند مدت بانک</p>	<p>گیرندگان تسهیلات ⇔ بانک</p> <p>⇔ سپرده گذاران</p> <p>⇔ سپرده گذاران</p>	عدالت در تعیین نرخ سود	رعایت حقوق و برقراری عدالت بین گیرندگان تسهیلات و سپرده گذاران و بین خود سپرده گذاران در تعیین نرخ سود سپرده ها و تسهیلات
<p>✓ عدم تسهیم ریسک بین سپرده گذاران و سهامداران</p>	<p>سهامداران ⇔ سپرده گذاران</p>	عدالت در مدیریت و توزیع ریسک	رعایت حقوق و برقراری عدالت بین سهامداران و سپرده گذاران در تسهیم بازده و ریسک بین ایشان

تعارضات و استنتاج اصول رعایت حقوق ذی نفعان

هدف	اصل	ذی نفعان مرتبط (طرفین حقوق)	مسائل / تعارضات	
رعایت حقوق دولت توسط بانک (پرداخت صحیح مالیات) و بالعکس (عدم نفوذ در زمینه انتصابات و توزیع منابع)	عدالت در رابطه دولت و بانک	بانک ⇔ دولت	✓ دخالت دولت در انتصابات ✓ اجبار به پرداخت تسهیلات توسط دولت ✓ مالیات و حقوق دولتی	۴
برقراری عدالت و رعایت حقوق کلیه سهامداران در زمینه کنترل و تصمیم گیری و مدیریت بانک (مسئله نمایندگی)	عدالت در کنترل و مدیریت بانک	دولت ⇔ سهامداران نهادی ⇔ سهامداران خرد	✓ نفوذ دولت و سهامداران نهادی بر کنترل و مدیریت بانک	۵
برقراری عدالت و رعایت حقوق کارکنان از طریق شایسته سالاری، جبران خدمات و آموزش	عدالت در منابع انسانی	کارکنان ⇔ بانک	✓ عدم آشنایی با بانکداری اسلامی ✓ عدم انتصاب بر اساس شایسته سالاری	۶

اصول رعایت حقوق ذی نفعان

این اصول مفاهیم و مقولاتی هستند که بایستی در چارچوب حاکمیت شرکتی در جهت رعایت حقوق ذی نفعان مورد تاکید قرار گیرند تا تعارضات موجود بین ذی نفعان به حداقل برسد. اصول مستخرجه به صورت خلاصه به شرح زیر می باشند:

۱. عدالت در توزیع منابع و ارائه خدمات بانکی
۲. عدالت در تعیین نرخ سود
۳. عدالت در مدیریت و توزیع ریسک
۴. عدالت در رابطه دولت و بانک
۵. عدالت در کنترل و مدیریت بانک
۶. عدالت در منابع انسانی

گفتار هشتم: راهکارهای رعایت حقوق ذی نفعان

اصول رعایت حقوق ذی نفعان

✓	رویکرد اقدام اصلاحی به جای رویکرد ارائه رهنمود در پیاده سازی حاکمیت شرکتی	✓	تدوین مقررات فرایند ورشکستگی	✓
✓	پاسخ گویی و شفافیت به نهادهای ناظر در جهت احقاق حقوق ذی نفعان	✓	تاسیس صندوق ضمانت سپرده ها	✓
✓	تشکیل کمیته های مرتبط (ریسک، جبران خدمات، حسابرسی و ...)	✓	تاسیس موسسات اعتبار سنجی	✓
✓	مبارزه با پولشویی و تامین مالی تروریسم	✓	نظارت و رعایت شرعی و افشای آن	✓
✓	هیات مدیره مسئول سیاست گذاری، استقرار حاکمیت شرکتی و نظارت	✓	ایجاد هیات شریعت در بانک مرکزی	✓
✓	الزام به تدوین سیاست ها و نظام حاکمیت شرکتی بانک	✓	ایجاد هیات نظارت شرعی در بانک	✓
✓	تاسیس صندوق جرائم بانکی	✓	تخصیص درآمد جرایم دیرکرد به امور عام المنفعه از طریق صندوق مدیریت جرایم	✓
✓	تاسیس موسسه مدیریت دارایی های مسموم بانکی	✓	انتصاب حداقل یک عضو هیات مدیره توسط دولت در بانک های غیر دولتی	✓
✓	تاسیس هیات داوری بانک ها	✓	عدم اجازه دولت به تحمیل پرداخت تسهیلات به بانک ها و استفاده از منابع بانکی	✓
✓	رتبه بندی بانک ها از منظر حاکمیت شرکتی	✓	لزوم تصویب تمامی قرارداد ها و تسهیلات دولتی توسط هیات مدیره مستقل و مجمع عمومی	✓
✓	الزام بانک مرکزی به پیاده سازی حاکمیت شرکتی در تمامی بانک ها	✓	آموزش بانکداری اسلامی و حاکمیت شرکتی به کارکنان	✓
✓	استقرار نظام مدیریت ریسک	✓	استقرار نظام شایسته سالاری از طریق استقرار کمیته انتصابات و جبران و دستور العمل استخدام	✓
✓	تدوین و افشای سطح تمایل به ریسک و برنامه جامع مدیریت ریسک	✓	نظارت بر میزان تملک سهام بانکی	✓
✓	رتبه بندی بانک ها از منظر ریسک	✓	سلب حقوق مالکیت مالک واحد بیش از حدود مجاز	✓
✓	تدوین و پیاده سازی مقررات تخصیص منابع به مشتریان (عدم تخصیص به سهامداران)	✓	فروش سهام یا اجبار به مالک واحد بیش از حدود مجاز	✓
✓	تدوین و پیاده سازی مقررات سرمایه گذاری و شرکت داری	✓	محدودیت فعالیت بانک های دارای مالک واحد با بیش از ۱۰ درصد سهام	✓
✓	تفکیک بانک های تخصصی از تجاری	✓	عدم استثنای دولت از مقررات حدود مالکیت در بانک ها	✓
✓	استقرار نظام اعتبار سنجی و وام دهی تنها بر اساس رتبه اعتباری مشتریان	✓	محدودیت در رای سهامداران بیش از حد مجاز در مجمع	✓
✓	محدودیت در اعطای تسهیلات به سهامداران	✓	فروش قهری سهام خارج از محدوده مجاز	✓
✓	محدودیت در فعالیت و سپرده گیری بانک های متخلف	✓	تعیین شرایط احراز صلاحیت هیات مدیره و هیات عامل	✓
✓	تفکیک فعالیت قرض الحسنه از بانک ها	✓	تفکیک هیات عامل از هیات مدیره	✓
✓	تاسیس صندوق قرض الحسنه در بانک	✓	افشای حقوق و مزایای هیات مدیره و هیات عامل	✓
✓	تفکیک عاملیت از مدیریت حساب های قرض الحسنه	✓	استقرار کمیته های هیات مدیره	✓
✓	ایجاد دسترسی مناسب جهت تمامی اقشار جامعه (منطقه ای و طبقات مختلف)	✓	استقلال کمیته های هیات مدیره	✓
✓	توسعه خدمات الکترونیک	✓	تفکیک مدیرعامل از ریاست هیات مدیره	✓
✓	ایجاد مکانیسم ارتباط منطقی نرخ های سود با بخش های واقعی اقتصاد	✓	حقیقی بودن اعضای هیات مدیره	✓
✓	حسابرسی قراردادهای تسهیلات و دریافت سود بر اساس عملکرد	✓	مستقل بودن تعدادی از اعضای هیات مدیره	✓
✓	گزارش دهی خاص حسابرسان به سپرده گذاران	✓	عدم الزام انتخاب اعضای هیات مدیره از بین سهامداران	✓
✓	عدم تعیین نرخ سود دستوری توسط بانک مرکزی	✓	شفافیت حقوق و پاداش دریافتی مدیران	✓
✓	اعلام سود پیش بینی توسط بانک			
✓	پرداخت سود علی الحساب مبتنی بر ۷۰ درصد سود پیش بینی			
✓	عدم پذیرش هزینه مالی سود مازاد بر نرخ علی الحساب مجاز			

برچسب ها و مقولات راهکارهای رعایت حقوق ذی نفعان

دسته بندی راهکارهای رعایت حقوق ذی نفعان

جهت جمع بندی می توان راهکارهای رعایت حقوق ذی نفعان در بانکداری اسلامی ایران را به شرح زیر دسته بندی نمود:

۱. راهکارهای مرتبط با چارچوب کلی و نحوه پیاده سازی آن
۲. راهکارهای نظارت شرعی
۳. راهکارهای خاص منابع قرض الحسنه
۴. راهکارهای توزیع عادلانه منابع و ارائه خدمات
۵. راهکارهای تعیین عادلانه سود سپرده ها و تسهیلات و کارمزد بانکی
۶. راهکارهای مدیریت ریسک
۷. راهکارهای تعیین حدود دخالت دولت
۸. راهکارهای نیروی انسانی
۹. راهکارهای تعیین حدود حق مالکیت
۱۰. راهکارهای هیات مدیره

بخش سوم: جمع بندی و نتیجه گیری

چارچوب و اصول بنیادی

بانکداری اسلامی نظامی است جهت تامین اهداف کلان نظام اقتصادی جامعه اسلامی در حوزه تامین مالی کارای بخش های مختلف اقتصاد و گردش صحیح منابع با رعایت اصول شرعی قراردادهای و اخلاق اسلامی؛ و بانک های اسلامی نیز به عنوان نهادهای این نظام موظف به رعایت این اصول و تلاش در مسیر این اهداف با رعایت کارایی و بهره وری هستند. در جهت رسیدن به اهداف نظام بانکداری اسلامی، این نظام از چارچوب حاکمیت شرکتی بهره می برد که ضامن رعایت چهار اصل بنیادی عدالت در تمامی امور و جنبه ها، امانت داری مسئولان و مدیران نظام بانکی و بانک ها، صداقت مداری در تمامی بخش ها و عملیات ها و در نهایت رعایت اصول شرعی قراردادهای منتطبق با فقه مقدس امامیه در تمامی سطوح و معاملات می باشد.

چارچوب و اصول بنیادی

الف: اصل بنیادی عدالت

نظام بانکداری اسلامی و بانکهای اسلامی بایستی بر اساس عدالت در تمامی روابط حقوقی و اقتصادی و تمام سطوح نظری و عملیاتی اداره گردد. بانک اسلامی باید بتواند رعایت حقوق تمامی ذی نفعان را بر اساس عدالت بین ایشان و اخلاق اسلامی تضمین نماید. لازمه این مسئله توزیع عادلانه منابع، تعیین عادلانه سود بانکی و مدیریت ریسک، رعایت عدالت در رابطه با دولت و سهامداران (علی الخصوص سهامداران خرد) و همچنین شایسته سالاری و آموزش بانکداری اسلامی در جامعه می باشد.

چارچوب و اصول بنیادی

ب: اصل بنیادی امانت

بانک و منابع و اختیارات موجود در آن همگی امانت جامعه اسلامی در اختیار مدیران آن و مسئولان می باشد. رعایت حقوق تمامی ذی نفعان و امانت داری از ایشان وظیفه تمامی تصمیم گیران و مجریان نظام بانکی می باشد. ساختار حاکمیت شرکتی و مقررات بانکی و توزیع اختیارات و مسئولیت ها بایستگی به گونهای تنظیم شود که ضامن این اصل و تسهیل کننده انجام وظیفه مدیران مبتنی بر امانت داری ایشان باشد.

چارچوب و اصول بنیادی

ج: اصل بنیادی صداقت

تمامی فرآیندها و عملیات بانک های اسلامی بایستی مبتنی بر صداقت مداری با ذی نفعان ترتیب داده شوند. افشا و شفافیت مبتنی بر آموزه های اخلاق اسلامی به همراه راستی و رازداری حق مشتریان و دیگر ذی نفعان و وظیفه مدیران بانک ها می باشد. ساختار حاکمیت شرکتی بایستی تضمین کننده این اصل اسلامی و تسهیل کننده اجرای آن برای مجریان باشد.

چارچوب و اصول بنیادی

د: اصل بنیادی شریعت

تمامی فرآیندها و عملیات بانک های اسلامی به همراه روابط بین ایشان در نظام بانکداری اسلامی بایستی با رعایت اصول شرعی قراردادها اعم از اصول عمومی و اختصاصی هر یک از عقود صورت پذیرد. ساختار حاکمیت شرکتی بایستی تضمین کننده این اصل باشد و در این زمینه می تواند از راهکارهای نظارت شرعی همچون کمیته شرعی در بانک مرکزی و بانک اسلامی و همچنین حسابرسی اسلامی بهره ببرد.

اصول رعایت حقوق ذی نفعان

اصل ۱: عدالت در توزیع منابع و ارائه خدمات بانکی

۱-۱- نظام بانکداری اسلامی و بانک های اسلامی بایستی راهکارهایی را به کار بندند که تضمین کننده توزیع عادلانه منابع بانکی مبتنی بر نیاز و توانمندی متقاضیان باشد. این مسئله بایستی به گونه ای انجام پذیرد که علاوه بر رعایت ملاحظات ریسک در اعطای تسهیلات و همچنین ملاحظات سودآوری بانک منجر به عدالت اقتصادی و کاهش شکاف درآمدی در جامعه گردد.

۱-۲- همچنین بایستی عملیات خود را به گونه ای توسعه دهند که خدمات بانکی در دسترس همه مناطق و اقشار جامعه و منجر به گسترش عدالت اقتصادی باشد.

۱-۳- منابع قرض الحسنه در نظام بانکی بایستی به مصارف مصرح آن اختصاص یابد. بانک بایستی مجری انگیزه های سپرده گذاران در این زمینه باشد. نهاد ناظر بایستی راهکارهای اصلاحی برای کاهش توانمندی بانک ها در تصرف غیر مجاز این منابع پیاده سازی نماید.

اصول رعایت حقوق ذی نفعان

اصل ۲: عدالت در تعیین نرخ سود

سود بانکی اعم از سود سپرده ها، تسهیلات و کارمزد بانک بایستی عادلانه تعیین گردد. این بدین معنا است که بایستی راهکارهای و مقرراتی در نظام بانکی و درون بانک اسلامی پیاده سازی گردد تا سود بر اساس عملکرد واقعی تعیین گردد و نشان دهنده عملکرد واقعی پورتنوی بانکی باشد. علاوه بر این سود بانکی و کارمزد نهایی بانک بایستی با ملاحظه حقوق و منافع درآمدی سه طرف سپرده گذار، تسهیلات گیرنده و سهامدار تعیین گردد.

اصول رعایت حقوق ذی نفعان

اصل ۳: عدالت در مدیریت و توزیع ریسک

۳-۱- روی دیگر اصل تعیین سود، مدیریت و توزیع صحیح ریسک بین ذی نفعان مختلف (علی الخصوص سه گانه سپرده گذار، تسهیلات گیرنده و سهامداران) است. نظام و چارچوب مدیریت ریسک بایستی تحت نظارت نهاد ناظر توسط هیات مدیره بانک ایجاد شده و منافع بلند مدت بانک و ذی نفعان را دنبال نماید.

۳-۲- افشا و شفافیت ریسک برای تمامی ذی نفعان یکی از اجرای مهم این اصل می باشد. شفافیت سطح ریسک سپرده ها، تسهیلات و سهام بانک و توانمندی و عملکرد نظام مدیریت ریسک بانک (و کل نظام بانکی) از حقوق ذی نفعان می باشد

اصول رعایت حقوق ذی نفعان

اصل ۴: عدالت در رابطه دولت و بانک

ساختار حاکمیت شرکت بایستی بتواند عدالت و تعادلی بین انگیزه ها و منافع دولت (به عنوان نماینده جامعه) و بانک (وی ذی نفعان مستقیم آن) برقرار کند. از جمله:

۱-۴- دخالت دولت در انتصابات بایستی محدود به انتصاب هیات مدیره به میزان سهام خود در بانک باشد. انتصاب هیات مدیره، مدیرعامل و هیات عامل بایستی بر اساس تخصص و شایستگی و در چارچوب مقررات منطبق با اصول حاکمیت شرکتی صورت پذیرد.

۲-۴- دولت نبایستی بانک را ملزم به پرداخت تسهیلات بدون رعایت مقررات و الزامات نماید.

۳-۴- بانک ملزم به رعایت صحیح مقررات و افشای اطلاعات در جهت شناسایی دقیق حقوق دولتی همچون مالیات می باشد و همچنین اجرای سیاست های پولی و اقتصادی کلان دولت می باشد.

اصول رعایت حقوق ذی نفعان

اصل ۵: عدالت در کنترل و مدیریت بانک

ساختار و راهکارهای حاکمیت شرکتی بایستی تضمین کننده کنترل و مدیریت عادلانه بانک توسط اکثریت سهامداران (اکثریت تعدادی سهام و سهامداران) باشد. هیچ یک از سهامداران نبایستی بتواند کنترل کامل یک بانک را در اختیار بگیرد. دسترسی به مدیریت بانک توسط یک سهامدار نبایستی منجر به تضییع حقوق دیگر سهامداران و ایجاد منافع علی حده در بانک همچون دسترسی به منابع بانک گردد. تمامی اعضای هیات مدیره بایستی در برابر تمامی سهامداران و ذی نفعان پاسخگو باشند.

اصول رعایت حقوق ذی نفعان

اصل ۶: عدالت در منابع انسانی

نظام بانکداری اسلامی بایستی رشد دهنده تمامی افراد جامع از جمله کارکنان خود باشد. از این رو:

۱-۶- نظام انتصابات و جبران بایستی مبتنی بر عدالت اسلامی و شایسته سالاری پی ریزی گردد. به گونه ای که منجر به انتخاب و رشد مدیران توانمند و ایجاد انگیزه کافی برای تلاش و تعاون ایشان در زمینه اهداف بانک و نظام بانکداری اسلامی گردد.

۲-۶- بانک و نظام بانکداری اسلامی موظف است تا عموم افراد جامعه و تخصصاً کارکنان این نظام را با بانکداری اسلامی و مفاهیم و آموزه های آن آشنا نماید. آموزش با هدف پیاده سازی صحیح بانکداری اسلامی و آشنایی تمامی ذی نفعان با حقوق خود صورت می پذیرد

راهکارهای رعایت حقوق ذی نفعان

۱. راهکارهای مرتبط با چارچوب کلی و نحوه پیاده سازی آن
۲. راهکارهای نظارت شرعی
۳. راهکارهای خاص منابع قرض الحسنه
۴. راهکارهای توزیع عادلانه منابع و ارائه خدمات
۵. راهکارهای تعیین عادلانه سود سپرده ها و تسهیلات و کارمزد بانکی
۶. راهکارهای مدیریت ریسک
۷. راهکارهای تعیین حدود دخالت دولت
۸. راهکارهای نیروی انسانی
۹. راهکارهای تعیین حدود حق مالکیت
۱۰. راهکارهای هیات مدیره

چارچوب حاکمیت شرکتی (حاکمیت شریعت) در بانکداری اسلامی ایران

اصول بنیادی حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی ایران

اصول رعایت حقوق ذی نفعان در بانکداری اسلامی ایران

راهکارهای رعایت حقوق ذی نفعان در بانکداری اسلامی ایران

اصلاح دستورالعمل حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی ایران

ارائه مدل نمونه اجرای حاکمیت شرکتی در بانک های ایران

پیشنهادهای کاربردی و توصیه های سیاستی

با عنایت به تصویب دستورالعمل الزامات حاکمیت شرکتی در بانک های غیر دولتی

✓ اجرای دقیق دستورالعمل مذکور در بانک ها

✓ نظارت بر حسن اجرای این دستورالعمل

✓ تدوین رویه های اجرایی و طراحی مدل های پیاده سازی آن در بانک ها

✓ دستورالعمل مذکور برای تمامی بانک ها اعم از دولتی و غیر دولتی بدون هیچ استثنا الزامی و اجرایی شود

✓ ایجاد فرآیند ضمانت اجرای این دستورالعمل توسط بانک ها

پیشنهادهای کاربردی و توصیه های سیاستی

- ✓ توجه جدی به مقوله حاکمیت شرکتی در سطوح مدیریت و نظارت بانکی
- ✓ اصلاح قوانین مربوط به بانک ها و همچنین اصلاح سایر قوانین مرتبط
- ✓ تعریف و تبیین دقیق شرح وظایف و مسئولیت های هریک از نهادهای مرتبط با حاکمیت شرکتی
- ✓ ایجاد نظام رتبه بندی بانک ها بر اساس میزان تطابق با اصول حاکمیت شرکتی
- ✓ اتخاذ رویکرد اقدام اصلاحی در پیاده سازی حاکمیت شرکتی
- ✓ تاسیس نهادهای جدید جهت تعمیق نظام بانکداری
- ✓ توجه به بانکداری اسلامی از تمامی جوانب آن و تغییر رویکرد از نگاه صرفا قراردادی در بانکداری بدون ربا به نگاه جامع بانکداری اسلامی

پیشنهادات جهت تحقیقات آتی

در ادامه جهت تحقیقات آتی موارد زیر پیشنهاد می گردد:

- ▶ بررسی حقوقی و فقهی مقررات موجود بانکی از منظر چارچوب و اصول بنیادی ارائه شده
- ▶ بررسی و استخراج اصول حاکمیت شرکتی ذیل دیگر اصول بنیادی مطرح شده در چارچوب حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی ایران (و یا هر یک از مقولات مهم حاکمیت شرکتی متعارف)؛ همچون
- ▶ اصول حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی ایران ذیل اصل بنیادی صداقت (افشا و شفافیت)
- ▶ اصول حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی ایران ذیل اصل بنیادی امانت (داری مدیران)
- ▶ اصول حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی ایران ذیل اصل بنیادی شریعت

پیشنهادات جهت تحقیقات آتی

- ▶ بررسی و استخراج راهکارهای حاکمیت شرکتی ذیل دیگر اصول بنیادی مطرح شده در چارچوب حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی ایران(و یا هر یک از مقولات مهم حاکمیت شرکتی متعارف)؛ همچون
- ▶ راهکارهای حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی ایران ذیل اصل بنیادی صداقت (افشا و شفافیت)
- ▶ راهکارهای حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی ایران ذیل اصل بنیادی امانت (داری مدیران)
- ▶ راهکارهای حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی ایران ذیل اصل بنیادی شریعت
- ▶ بررسی وضعیت هر یک از اصول بنیادی پیشنهاد شده در وضعیت موجود نظام بانکی

پیشنهادات جهت تحقیقات آتی

- ▶ بررسی رابطه ارتباطی و علیّ بین هر یک از اصول حاکمیت شرکتی بر شاخص های مختلف عملکردی بانک
- ▶ بررسی تاثیر هر یک از راهکارهای پیشنهادی حاکمیت شرکتی بر شاخص های مختلف عملکردی بانک
- ▶ طراحی شاخص های کمی و کیفی برای هر یک از اصول بنیادی و اصول پیشنهادی حاکمیت شرکتی
- ▶ رتبه بندی بانک ها بر اساس حاکمیت شرکتی، هر یک از اصول بنیادی و یا اصول اجرایی.
- ▶ بررسی و امکان سنجی مالی، اقتصادی، حقوقی و فقهی هر یک از راهکارهای پیشنهادی حاکمیت شرکتی.

با تشکر از حضار محترم

انجمن مالی اسلامی ایران

Iranian Association of Islamic Finance